

Mokslo Lietuva

SOLIDUS LEIDINYS APIE VISATĄ, PASAULĮ IR LIETUVĄ ■ 5 p.
BAJORAS IŠ LIETUVOS – ELEKTRIFIKACIJOS ŠVEICARIJOJE PRADININKAS ■ 12 p.
SEIME – „PRAKALBINTI AŽUOLAI“ ■ 13 p.

PIRMOSIOS SLĒNIO „NEMUNAS“
METINĖS
■ 4 p.

■ 8–9 p. Stasys Eidrigevičius kuria savo pasaulį ■ 12 p. Atidengta atminimo lenta dailininkui profesoriui Jonui Čeponiui

Nr. 9(453)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Laiko ženklai Alpių krašte ir kultūros istorijoje

Gedimino Žemicko nuotrauka

Spindinčios Alpių viršukalnės lygiai taip pat kaip docentą Vygandą Čapliką traukė ir lietuvių literatūros klasikus

Požintinę kelionę „Lietuvių rašytojų takais Šveicarijoje“ kovo 23–31 d. surengė Lietuvos universitetų moterų asociacija (LUMA) ir XXVII knygos mėgėjų draugija kartu su Šveicarijos lietuvių bendruomene. Nuvykus į Ciurichą, kovo 26-ąją, Marios Lourdes bažnyčios salėje įvyko konferencija – „Laiko ženklai kultūros istorijoje“. Konferencija skirta Šveicarijos lietuvių knygos klubo dešimtmečiui, XXVII knygos mėgėjų draugijos 80-mečiui, o atskira konferencijos sesija buvo skirta Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės, tuo pačiu ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio šimtųjų mirties metinių, paminėjimui.

Dar nespėjus nugulti kelionės dulkėms, nėra taip paprasta išpūdzius suguldyti į nuoseklią seką, daryti išvadą ir apibūdinti visą devynių dienų kelionę ir susitikimus su Šveicarijos lietuviams. Tam prireiks laiko, o laikas – įnoringa substancija. Nebent Šveicarijos Alpės turi savybę laikui prita-

kyti kitus dėsnius, ne visada fizinius. Gal net turi galios sustabdyti laiko tėkmę... Norėjosi patikėti, kad tuos pačius Alpių kalnų, priekalnių ir net slėniuose išsidėsčiusių miestų vaizdus regėjo mūsų tautinio atgimimo poetas Maironis, jautriasis Salomėja, filosofinės lyrikos kūrėjas Mykolaitis-Putinas ir dvarininkaitė Marija Pečkauskaitė, kuri iš Povilo Višinskio ir Vaižganto jai duotų dviejų pravardžių prisijaukino abi ir literatūroje išliko Šatrijos Raganos vardu.

Šveicariją prie Lietuvos gerokai priartino Šveicarijos lietuvių bendruomenės pastangomis 2009 m. pasirodžiusi dviem kalbom – lietuvių ir vokiečių – parengta knyga „Lietuvių rašytojų takais Šveicarijoje“. Tai Šveicarijos lietuvių bendruomenės dovana Lietuvai jos vardo paminėjimo Tūkstantmečiui. Knygoje rašoma apie aštuonis lietuvių literatūros klasikus, kurie įvairiu metu, pradedant nuo XIX a. pabaigos iki Antrojo pasaulinio karo lankėsi, studijavo, kurį laiką

gyveno Alpių krašte. Knygos sudarytoja Šveicarijos lietuvių bendruomenės pirmininkė Jūratė Caspersen rašo apie Maironį ir Salomėją Nėrį, Virginiją Siderkevičiūtę – apie Jurgį Baltrušaitį, Audrius Alkauskas – apie Joną Biliūną, Gražina Staniūtė-Hagopian – apie Mariją Pečkauskaitę – Šatrijos Raganą, Diana Brunner sugrąžina skaitytoją į Vinco Mykolaičio-Putino studijas Fribūro universitete, Eglė Kačkutė atgaivina Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės, aktyvios moterų judėjimo dalyvės, sąsajas su Šveicarija, o Jurgita

■ Nukelta į 10 p.

* Lietuvių rašytojų takais Šveicarijoje: sugrįžimų apybraižos / Sudarytoja Jūratė Caspersen. – Kaunas: Naujasis lankas, 2009–240 p.: iliustr.

Auf den Spuren litauischer Schriftsteller in der Schweiz: Skizzen einer Rückkehr / Zusammenge stellt von Jūratė Caspersen. – Kaunas: Naujasis lankas, 2009–240 Seiten. Illustriert.

Algimantas GRAŽULIS

2009 metų liepos 24–25 dienomis Klaipėdoje, „Old Port“ viešbutyje įvyko pirmoji Lietuvoje tarptautinė mokslinė konferencija „Jūrinio paveldo išsaugojimas: patirtys ir galimybės“. Ši konferencija – tai prasmingas Klaipėdos jūrų šventės įvadas, tarsi pirmąkart šventės prasmės priminimas, kuomet sąvokos „šventė“ ir „šventas“ buvo sutapatintos. Renginyje, kurį organizavo Lietuvos Jūrų muziejus, pranešimus skaitė ir svečiavosi atstovai iš Olandijos, Lenkijos, Švedijos, Vokietijos, Norvegijos, Lietuvos ir kt. Gausiausia užsieniečių delegacija buvo iš Lenkijos. Konferencijoje nagrinėtos jūrinės kultūros ir jos paveldo panaudojimo ir apsaugos praktinės ir teisinės problemos bei galimybės nevyriausybinio (apimančiu ir tarptautinius darinius), tarptautiniu bei valstybiniu lygmenimis. Ypač daug laiko buvo skirta istorinių burlaivių bei uostų išsaugojimo, panaudojimo bei pritaikymo problemoms

Jūrinio kultūros paveldo samprata ir apsauga

aptarti, pateikta gausybė pavyzdžių. Švedijos burlaivių asociacijos (SSF – *Swedish Sailing Ship Association*) prezidentas Peras Inge Lindquistas, atstovaujantis Švedijos nacionaliniam jūrų muziejui, skaitė svarbų pranešimą tema „Jūrinio kultūros paveldo apibrėžtis“, kuriame komentavo ne tik Barselonos chartiją, kitus tarptautinius dokumentus, bet ir kvietė Lietuvą prisijungti prie 9 valstybių jau pasirašyto, plaukiojimą istoriniais laivais reglamentuojančio Londono Savitarpio sutarimo memorandumo dėl tradicinės jūrų laivų ir pabrėžė daugiašalių tarptautinių susitarimų tarp skirtingų valstybių, jų istorinių, tradicinių ir šiuolaikinių uostų būtinybę bei svarbą, taip pat specializuotų (diferencijuotų) reikalavimų (pvz., saugumo reglamentų) istoriniams (tradiciniams) laivams ir šio tipo laivininkystei taikymą. Be to, pranešėjas informavo apie EMH (*European Maritime Heritage, The European Association for Traditional Ships in Operation*) asociaciją, jos struktūrą, veiklą. Tai tarptautinė nevyriausybė skėtinė

organizacija, kuri bendradarbiauja ne tik su valstybių-operatorių vyriausybėmis, bet ir su Europos Komisija, teikia jai pasiūlymus (pvz., dėl rengiamo jūrinio atlaso). J. Litvin, Gdanskio jūrų muziejaus direktorius, perskaitė išsamų pranešimą tema

■ Nukelta į 6 p.

Keturto mė „Technikos enciklopedija“: prie kostiumo lieka prisiūti sagą (2)

Pabaiga, pradžia Nr. 8

Lietuviškosios enciklopedijos idėjos gimimo 100-mečio metais, užbaigus keturtomę „Technikos enciklopediją“, apskritojo stalo diskusijoje dalyvavo ir kai kuriuos ateities sumanymus „Mokslo Lietuvos“ redakcijoje aptarė Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius, Lietuvos rektorių konferencijos prezidentas prof. habil. dr. Romualdas Ginevičius, VGTU pirmasis prorektorius, „Technikos enciklopedijos“ redaktorių tarybos pirmininkas prof. habil. dr. Edmundas Kazimieras Zavadskas, VGTU Aplinkos apsaugos katedros vedėjas prof. habil. dr. Pranas Baltrėnas, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Terminologijos pakomisės narys, VGTU Automatikos katedros prof. habil. dr. Algirdas Smilgevičius, Vilniaus universiteto prof. habil. dr. Juozas Vidmantis Vaitkus, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro direktorius Rimantas Kareckas ir Technikos enciklopedijos rengimo grupės vedėja Irena Valiulienė. Su diskusijos dalyviais bendravo Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas.

Auka savo kraštui, mokslui ir kultūrai

Mokslo Lietuva. Pradėtoje diskusijoje atkreiptas dėmesys į „Technikos enciklopedijos“ svarbą techninės terminijos kūrimui bei jos propagavimui. Išsakyta nuogąstavimas, kad spausdinant straipsnius išimtinai anglų kalba, apleidžiamas lietuviškos mokslinės ir techninės terminijos tobulinimo baras.

J. V. Vaitkus. Noriu apginti straipsnius anglų kalba rašančius mokslininkus. Labai mažai yra fizikų, kurie prisimena, kaip buvo spausdinami jų moksliniai straipsniai lietuvių kalba. Tai buvo taip seniai, kad tik vienas kitas ir gali atsiminti. Tačiau fizikai nejaucia, kad straipsnių spausdinimas užsienio kalba būtų pražūtingas lietuvių kalbai ar lietuviškai mokslinei terminijai. Dar prieš pradėdant rengti „Fizikos terminų žodyną“ (išleistas 1979 m.)

Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius prof. Romualdas Ginevičius ir Aplinkos apsaugos katedros vedėjas prof. Pranas Baltrėnas svarsto „Technikos enciklopedijos“ V tomo leidybos galimybes

prof. Povilo Brazdžiūno iniciatyva buvo sudaryta atitinkama terminijos komisija, kurioje dalyvavo ne tik fizikai, bet ir inžinieriai, tarp jų ir baigusieji tuometinį Vilniaus inžinerinį statybos institutą, Vilniaus Gedimino technikos universiteto pirmtaką. Nuo to laiko tie terminų kūrimo entuziastai išleido ne vieną aiškinamąjį ar keliakalbį įvairių techninių terminų žodyną. Kartu su kalbininkais prisidėjo ir prie lietuviškų terminų kūrybos.

Ne paslaptis, kad daugelį specialių mokslinių straipsnių lietuvių kalba perskaitys gal tik ant vienos rankos pirštų suskaičiuojami tos krypties tyrinėjimai besidomintys mokslininkai. Tad ir fizikų straipsniai skiriami atitinkamos krypties tyrinėtojams pasaulyje. O mūsų svarbiausias dėmesys turėtų būti skiriamas metodinei literatūrai, per kurią į apyvartą įvedami nauji moksliniai terminai, taip pat kursiniams ir diplominiams darbams, kuriuos rengdami studentai ir įsisavina naujus lietuviškus terminus.

ML. Kalbame apie du lygmenis: vieną – tarptautinį, straipsnių užsienio kalba skaitytojams ir vertintojams, antrą – mūsų studentams ir dėstytojams, kurie naudoja (ar patys sudarinėja) metodinę

literatūrą, rašo diplominius ir kursinius darbus. Žodžiu, lietuviškus terminus taiko „vidiniam“ naudojimui?

J. V. Vaitkus. Taip, mūsų studentams pateikiama metodinė literatūra, ir jie kontroliuojami per savo rašomus darbus.

ML. O kaip su vadovėliais, kurių nemaža dalis susilaukia kritikos taip pat ir dėl prastos techninės kalbos, nesilaikomų terminijos reikalavimų?

A. Smilgevičius. Dabar taip susiklostė, kad visose ministerijose sudarytos terminų komisijos, kurios pristato Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Terminologijos pakomisei siūlomus naujus terminus, Vyriausybės nutarimus, kitus vykdomosios galios dokumentus, potvarkius ir t. t. Pateikiami terminai Kalbos komisijos aprobuojami ir tik tada patenka į Lietuvos Respublikos terminų banką. Taigi, šiame darbe esama poslinkių.

Be to, Kalbos komisija aprobuoja visus technikos standartus. Jie dažniausiai perimami ir verčiami iš Europos Sąjungos standartų ir taip pat patiria visas svarstymų procedūras, kol priimami. Tai taip pat aktualus ir svarbus žingsnis. Aprobuoti techniniai terminai, patenkantys į žodynus, taip

pat patekė ir į „Technikos enciklopediją“, reiškia, kad jie atitinka lietuvių kalbos taisyklingumo reikalavimus, tvarkybos sistema pakankamai suderinta ir sunorminta. Tas darbas yra pats sunkiausias, o jį atlieka Kalbos komisijos Terminologijos pakomisė, posėdžiaujanti kiekvieną trečiadienį. Man tenka tame darbe dalyvauti. Galiu patvirtinti, kad niekada Lietuvoje nebuvo tiek daug nutarimų, potvarkių ir įstatymų, kurie reguliuotų valstybinę kalbą.

ML. Ir tikriausiai vargu ar kada buvo tiek kritikuojama mūsų valstybinės lietuvių kalbos taikymo praktika.

A. Smilgevičius. Visa bėda, kad dažnai nukrypstama nuo įstatymo reikalavimų. Kad ir per sostinės Gedimino prospektą praėjęs svečias nelabai galėtų pasakyti, kur esąs – Lietuvoje ar užsienyje. O juk yra Kalbos komisijos nutarimas, kad prie bet kurio užsienietiško užrašo būtinai turi būti užrašas lietuvių kalba. Tų užrašų savininkas reikalavimų nevykdo, o miesto savivaldybė neskuba, o gal nesugeba išreikalauti. Dažnai pilasi priekaištai Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, nors tai yra Valstybinės kalbos inspekcijos veiklos baras.

Noriu pasakyti, kad vyksta labai intensyvus Kalbos tvarkybos darbas. Dėl vadovėlių, kurių kokybė labai jaudina visuomenę. Prieš porą metų mano išleistas vadovėlis „Automatikos mikromašinos“ buvo pelnęs LR Švietimo ir mokslo ministerijos pirmąją premiją. Tai štai tame vadovėlyje prieš kiekvieną skyrių yra poskyris „Pagrindiniai terminai ir apibrėžtys“. Tie poskyriai užima po 1,5–2 puslapius.

R. Ginevičius. Labai gera idėja, kurią reiktų pritaikyti visuose naujuose vadovėliuose.

A. Smilgevičius. Šią mintį labai palankiai įvertino Kauno technologijos universitetas ir vienas to vadovėlio recenzentų prof. Ramutis Bansevicius. Mat tada studentai neturi pagrindo skųstis, kad jie nematė, negirdėjo, nežino. Manau, kad tokie poskyriai su terminais ir apibrėžtimis labai prisidėtų prie mūsų techninės kalbos taisyklingumo ir apskritai prie kalbos kultūros. Esu tikras, kad Lietuvos universitetai yra ta vieta, kur lietuvių kalba turėtų jaustis saugiai. Mūsų priedermė yra tai daryti – saugoti mūsų kalbą ir kultūrą, tuo prisidėti prie mokslo žinių sklaidos.

R. Ginevičius. Bet ne paslaptis, kad mūsų jaunimas, taip pat ir studijuojantis universitetuose, metai iš metų tampa vis neraštingesnis. Tai atspindi net su kalbos klaidomis parašytuose studentų prašymuose.

A. Smilgevičius. Išties tai tiesa. O „Technikos enciklopedija“ man yra versmė, kur galiu pasiskaityti ir to, ko man reikia, ir to, ko nežinau. Man įspūdingas atrodo didelis straipsnis apie technikos istoriją. Puikus leidinys ir tenka pritari ai abejojančioms, kad kas nors Lietuvoje dar galės parašyti ir išleisti kitą „Technikos enciklopediją“. Nė vieno straipsnio autorius, kaip ir enciklopedijos sudarytojai, negalvojo, kad iš savo didžiulio darbo jie galėtų uždirbti – tai ne ta sritis, kuri teiktų pelną. Tai auka savo kraštui, mokslui ir kultūrai. Mes tai darėme savanoriškai, todėl dabar mums baigus darbą malonu ir lengva.

Noriu parodyti „Techniko žodynelį“, kurį dar 1920 m. savo lėšomis išleido inžinierius Antanas Maciejauskas (Maciejauskas, 1874–1950). Tai vienas pirmųjų lietuviškų technikos žodynelių. Pirmasis po Antrojo pasaulinio karo išleistas lietuviškas „Technikos terminų žodynas“ (1950 m.) jau gerokai storesnis, bet nepalyginamai plonesnis už dabar leidžiamus atskirų kryptų technikos žodynus. Štai kad ir įspūdingos apimties žodynai: „Elektrotechnikos terminų žodynas“ (išleistas 1999 m., 871 p.), „Radioelektronikos terminų žodynas“ (2000 m., 1 341 p.), „Aiškinamasis elektrotechnikos terminų žodynas“ (išleistas 2010 m., 1 079 p.). Tai mūsų terminų žodynų raida ir ateitis.

Lietuviškosios enciklopedijos idėjos 100-mečio metais

ML. Tačiau darbas ne visai baigtas, nes kaip bus su „Technikos enciklopedijos“ V tomu? Savo nuomonės dar nepasakė Enciklopedijų ir leidybos centro direktorius Rimantas Kareckas, nors diskusijos dalyvių klausėsi labai atidžiai.

Ar pavyks „prie kostiumo prisiūti sagą“ diskutuoja VGTU Automatikos katedros profesorius Algirdas Smilgevičius, Technikos enciklopedijos rengimo grupės vedėja Irena Valiulienė, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro direktorius Rimantas Kareckas ir Vilniaus universiteto profesorius Juozas Vidmantis Vaitkus

R. Kareckas. Šiemet sukanka 100 metų lietuviškosios enciklopedijos idėjai. Pritarta JAV leidėjo K. Olšausko pasiūlymui bendromis jėgomis leisti pirmąją lietuvišką enciklopediją, 1911 m. buvo sudaryta enciklopedijos rengimo komisija (J. Basanavičius, M. Biržiška, A. Janulaitis, D. Šidlauskas ir J. Šlapeelis). Taigi Lietuva yra šalis, leidžianti enciklopedijas. Ne visos nedidelės šalys gali sau tokią prabangą leisti.

Enciklopedijų leidyba rizikinga, reikalaujanti darbo, o pelnas negarantuotas, tad privačios leidyklos enciklopedijų leisti neskuba. Nepriklausomybės pradžioje visiems pakako entuziazmo, tada buvo imtasi leisti keturtomes „Mažosios Lietuvos enciklopediją“ ir „Technikos enciklopediją“, tritomes „Muzikos enciklopediją“ ir „Žemės ūkio enciklopediją“, daugiatomę „Visuotinę lietuvių enciklopediją“. Dabar norėdami parengti „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ vieną tomą anglų kalba susiduriame su didele finansavimo problema. Iš valstybės kol kas nesame gavę nė cento, todėl ir šio leidinio parengiamuosius darbus pradėdame savo lėšomis.

Šiais laikais beveik pigiau būtų rengti tik elektronines enciklopedijas, bet skaitytojai pirmiausia laukia tradicinės enciklopedijos. Jei rengtume „Technikos enciklopedijos“ V tomą, jis būtų skirtas tik mūsų šalies vidaus reikmėms. Juk jis būtų lietuvių kalba.

ML. Kiek lėšų reikėtų V tomui parengti ir išleisti?

R. Kareckas. Į „Technikos enciklopedijos“ V tomą turėtų būti įtraukti papildymai, ištaisyti netikslumai ir kai kurios klaidelės, nes jų išvengti paprastai būna sunku net ir enciklopedijoje. Suprantama, tai būtų biografių tomas. Jeigu prie tomo dirbtų vienas darbuotojas ir jam mokėtume 1,5 tūkst. litų mėnesinį atlyginimą, nesunku suskaičiuoti sąnaudas. Tomą parengti reikėtų per dvejus metus, vien parengimas kainuotų apie 84 tūkst. Lt, dar tiek pat reikėtų maketavimui, popieriui, korektūroms ir gamybos darbams, tad iš viso susidarytų apie 200 tūkst. Lt.

Entuziazmo turime, bet baiminuosi štai ko: kai gausime 30–40 tūkst. Lt paramos ir pradėsime darbus, staiga paaškęs, kad mus pametė likimo valia. Rengdami keturis „Technikos enciklopedijos“ tomas ne kartą buvome patekę į tokią padėtį. Tie, kurie skirsto paramą leidybai, labai nemėgsta ilgalaikių projektų, nes toks darbas per metus nepadaromas. Taigi enciklopedininkams reikėtų garantijų, kad gausime realų finansavimą.

ML. Kaip su enciklopedijoje pristatoma asmenų vadynda?

R. Kareckas. Galėtume pasinaudoti „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ (VLE) vadynda, į kurį įtraukti žymiausi mokslininkai. Dar reikėtų įtraukti žymiausių gamybininkų, praktikų pavardes, jos, tikriausiai, sudarytų 20–30 proc. tomo vadyndos pavardžių.

ML. Į tomą patektų įmonių direktoriai, gal vienas kitas vyriausiasis inžinierius, bet ne auksarankiai, be kurių pramonės ir technikos laimėjimų nebūtų.

R. Kareckas. Todėl ir turime aiškintis, susitarti, kas turi būti ir tomą patekti. Į VLE pateko ne visi mokslininkai, net ir apdovanotieji – buvo įvairių apribojimų. Enciklopedijos rengimo metodika turi būti aptarta iš anksto, bet remdamiesi VLE vadynda jau turėtume pamatą.

R. Ginevičius. Kiek tų pavardžių galėtų būti iš viso „Technikos enciklopedijos“ V tome?

I. Valiulienė. Bandėme sudaryti V tomo koncepcijos pamatus kartu su prof. Algirdu Čižu. VLE reikalavimų kartelė pakelta labai aukštai, asmenybė turi atitikti 5–6 kriterijus

ir tik tada gali patekti į enciklopediją. „Technikos enciklopedija“ yra labiau inžinieriams skirtas sąvadas, tad ir reikalavimai paprastesni. Buvo pasiūlyta, kad į šią enciklopediją turėtų patekti visi technikos mokslų habilituoti daktarai ir kai kurie daktarai – susidarytų maždaug 3 tūkst. asmenų sąrašas. Iš jų būtų keli šimtai gamybininkų. Straipsnyje vidutiniškai 800 spaudos ženklų, tad turėtume 720 puslapių tomą.

„Technikos enciklopedijos“ V tomo ateitimi susirūpinę profesorai Edmundas Kazimieras Zavadskas ir Pranas Baltrėnas

ML. Tai vien personalijoms, o patikslinimams, papildymams, ko gero, prireiktų dar šimto kito puslapių?

I. Valiulienė. Priklausys nuo pasirinktos V tomo koncepcijos.

R. Ginevičius. Kalbėdami apie tomo koncepciją, turėtume siekti, kad į ją patektų ne vien mokslininkai, bet ir tie, kurie techninius sprendimus įgyvendina.

P. Baltrėnas. Labai svarbu, kad enciklopedijoje būtų perteikta techninės minties vystymosi raida, Lietuvos inžinierių indėlis. V tome būtina turi būti paminėti įvairių techninės plėtros sričių pradininkai – mokslininkai, gamybininkai, atskiros bendrovės. Dėl vietos stokos išsiplėsti gal nepavyks, bet pagal išgales reikia siekti šį principą įgyvendinti.

Ak, tie pinigai

ML. Pamėginkime pakalbėti apie pinigus. Iš kokių lėšų tas V tomas būtų leidžiamas?

R. Ginevičius. Kiekvienas autorius galėtų užsimokėti už tai, kad pateks į enciklopediją – štai ir lėšos, bent jau papildomas šaltinis būsimam tomui.

P. Baltrėnas. Tokiu būdu žmogus apsimokėtų tomo prenumeratos išlaidas.

R. Ginevičius. O gamybininkai tikriausiai neatsisakytų paremti ne tik jiems skirtus straipsnius, bet iš dalies ir pačią tomo leidybą.

I. Valiulienė. Už visus pateksiančius į V tomą nedirščiau garantuoti, nes tie, kurie pateko į VLE, gali atsiskaityti mokėti už patekimą į „Technikos enciklopediją“. Be jų pavardžių tomas nebūtų išsamus.

R. Kareckas. Enciklopedininkams rinkti pinigus iš žmonių yra labai sunkus darbas. Būtų geriau, jei žmonės prenumeruotų būsimą tomą, bet ir tai nelengva pasiekti.

R. Ginevičius. Reikia ieškoti lankstų sprendimų: tarkime, patekęs į enciklopediją užsimoka ir gaus tomą jam išėjus. O nesumokėjęs turės tomą pirkti, tad vis vien mokės, tik gal brangiau.

J. V. Vaitkus. Esu tikras, kad pusė iš 3 tūkst. tikrai užsimokės, o kitą pusę gal parems ir jų darbo kolektyvai – esu optimistas.

E. K. Zavadskas. Į enciklopediją patekusieji įmonių vadovai tikrai skirtų tūkstantį kitą kaip paramą enciklopedijos rengėjams.

R. Kareckas. Prisiminkite savo paties patirtį, kai teko ieškoti pinigų „Technikos enciklopedijos“ IV tomui. Ar daug lėšų skyrė įmonių vadovai, o juk jie valdo pinigus? Nieko neskyrė.

E. K. Zavadskas. Esmė ta, kad IV tome nei jų pačių, nei jų įmonių nebuvo.

J. V. Vaitkus. Manau, kad V tomui nepakenktų, jei būtų pasirinkta jo lituanistinė pakraipa. Lituanistika yra vienas iš Lietuvos mokslo prioritetų, jei pavyktų patekti į lituanistikos programą, gal pavyktų gauti bent dalį reikalingo finansavimo.

A. Smilgevičius. Jei paraiška būtų pateikta Lietuvių kalbos komisijai bent kalbininko darbui apmokėti už V tomo rengimą, tikriausiai šių lėšų pavyktų gauti.

R. Kareckas. Dabar Kalbos komisijos užsakymu leidžiamieji įvairius leidinius, dalį jų Komisija nuperka bibliotekoms. Pirmą bibliotekos apklausiamos, ar joms tų leidinių reikia. Gal iškart galvokime apie V tomo elektroninį variantą, popierinio tomo nespausdinkime? Juk kol parengsime, gali praeiti ne vieni metai.

E. K. Zavadskas. Ateis metas ir keturis „Technikos tomas“ perkelti į elektroninę erdvę, bet pirmiausia reikia realizuoti popierinius tomas, sugrąžinti įdėtą lėšas.

Popierinis enciklopedijos pavidalas vis dėlto turi būti bazinis.

Gal iniciatyvos imtis patiems universitetams?

E. K. Zavadskas. Šioje diskusijoje turėjo dalyvauti prof. Kęstutis Kriščiūnas, bet negalėjo atvykti. Jis paskambino ir pranešė KTU rektorius prof. Raimundo Šiaučiūno ir prof. Ramučio Bansevičiaus nuomonę: jie nusiteikę, kad V tomą būtina išleisti. Jeigu enciklopedininkai to tomo nesiiimtų rengti, tai kauniečiai siūlo dviems universitetams – KTU ir VGTU sutelkti jėgas ir parengti tą tomą. Tik universitetai neturi enciklopedijų

Nuo inž. Antano Macijausko 1920 m. išleisto „Techniko žodynėlio“ prasidėjo lietuvių technikos žodynų raida

parutulioti ir keliuose enciklopediją pristatančiuose ir populiarinančiuose straipsniuose. Neturėtume pamiršti kolegijų: Vilniaus ir Kauno kolegijų vadovai yra inžinieriai, jais taip pat reiktų remtis. Galima pasitelkti ir JAV lietuvių inžinierius, kurie galėtų pasiūlyti į enciklopediją savo žymiausių specialistus. Gal pavyktų ir išlaidomis „pasidalyti“?

R. Kareckas. Labai netvirtas pagrindas – gal sutiks, o gal nesutiks prisidėti. Turime nelengvos patirties su pusantro dešimtmečio leista „Mažosios Lietuvos enciklopedija“.

rengimo patirties ir tokios kokybės, kokią pasiekia enciklopedininkai, mes nepasieksime.

R. Ginevičius. Universitetams būtų teisingiau prisidėti prie finansavimo šaltinių paieškos, negu imtis sau nebūdingų funkcijų. Manau, kad V t. leidybą paremtų Klaipėdos, Šiaulių ir Lietuvos žemės ūkio universitetai, gal ir kai kurie kiti. Visos konfederacijos, asociacijos ir federacijos gyvena iš gamybininkų malonės, narių įnašų, todėl jas turime suprasti, jei jos nelabai gali tokius projektus paremti. Šiuo atveju reiktų su kiekvienu juridiniu asmeniu tartis atskirai.

ML. Geriamasis rektorius tikriausiai nenori pasakyti, kad visas tas organizacijas sugebėtų apeiti ir su kiekvienu tartis mūsų enciklopedininkai? Tada jiems reiktų atidėti į šalį visus kitus savo darbus ir užsiimti sau nebūdinga ir mažai vaisinga veikla.

R. Ginevičius. Darbais turėtume pasiskirstyti. Suprantama, kad su universitetų vadovais gamybininkai kitaip kalbės negu su enciklopedijos rengėjais. Mūsų universitetų absolventai ne vienai iš tų įmonių vadovauja, todėl turime susidaryti sąrašą potencialių asmenų, su kuriais būtų galima apie šį projektą netuščiai kalbėtis. Jau tai, kad Lietuva išleido keturis „Technikos enciklopedijos“ tomas – savaime reikšmingas dalykas. Reikia, kad visuomenė žinotų ir suvoktų tokio projekto reikšmę. Prie kostiumo lieka prisiiuti sągą ir tą reikia būtinai padaryti.

Laukia darbas

ML. Mūsų diskusija artėja prie pabaigos, būtų gerai trumpai apibendrinti pozityviają jos prasmę.

E. K. Zavadskas. Išties „Technikos enciklopedijos“ leidybos projektas – tai didžiulis Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro nuopelnas. Susirūpinę sunkiai sprendžiamais ateities reikalais, mes kartais pamirštame gerą žodį tirti už padarytus darbus. Manau, kad gamybininkus ir mokslininkus turime skatinti šią enciklopediją išgyti, kas to dar nespėjo padaryti.

R. Ginevičius. Tą idėją reiktų paviešinti VGTU Alumni klube, o per „Mokslo Lietuvą“ pagarsinę šią diskusiją jau galėtume tikėtis tam tikro visuomenės dėmesio dėl projekto tęsinio. Turime pastangas telkti į tuos asmenis, kuriais galime pasitikėti, kad jiems tai rūpima ir svarbi idėja.

E. K. Zavadskas. Vien VGTU turi apie 250 bendradarbiavimo sutarčių su šalies įmonėmis, tad per jas, per VGTU Alumni klubą ir turime pradėti veikti.

R. Ginevičius. Kalbėsime su Lietuvos pramonininkų konfederacijos, Pramonės ir prekybos rūmų, Lietuvos statybininkų asociacijos vadovais, kad jie šią idėją palaikytų ir skleistų.

ML. Jeigu dar pavyktų pradėti gairinti mecenatystės tradiciją, tai būtų dar vienas veikimo variklis.

R. Kareckas. Jei matysime, kad vyksta judėjimas, pirmieji žingsniai nuteiks optimistiškai, tai galėsime pradėti svarstyti ir pačią „Technikos enciklopedijos“ V tomo koncepciją. Kuo geriau išdiskutuosime idėją, tuo sėkmingiau judės darbas ir greičiau bus parengtas V tomas. Blogiausia, jei darbams pajudėjus pradėdama keisti priimtoji koncepcija.

ML. Ką gi, diskusijos eigoje truputį pasiblaškęme, kai kurie dalyviai vėliau įsitraukė į pašnekesį, kiti reikalų genami buvo priversti anksčiau išeiti, bet vis vien diskusijos „laivas“ iš numatyto farvaterio neišklydo, ūkuose nepasiklydo. Malonu, kad niekas iš kalbėjusiųjų nepasisakė prieš siekį išleisti „Technikos enciklopedijos“ V tomą, kuris turėtų vainikuoti visą šį didžiulį darbą. Norėčiau pabrėžti Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro, taip pat VGTU mokslininkų ir vadovų didelį indėlį į šios enciklopedijos rengimo darbus. VGTU ir KTU dėstytojai ir profesorai nusipelnė mūsų visų padėkos už didelę intelektualinę pasipirtį enciklopedininkams. Taip ir turi būti, nes mūsų aukštosios technikos mokyklos ir yra tas intelektualinis branduolys, kuris turi generuoti ir padėti įgyvendinti panašius projektus. Neabejoju, kad taip bus ir ateityje. Ačiū visiems diskusijos dalyviams.

Kalbėjosi ir parengė Gediminas Zemlickas

Pirmosios slėnio „Nemunas“ metinės

Su asociacijos „Slėnis Nemunas“ Tarybos pirmininku prof. habil. dr. Henriku ŽILINSKU aptariame prieš metus oficialiai pradėjusio veiklą Integruoto mokslo, studijų ir verslo centrą „Nemunas“. Jei tiksliau – su šio centro kūrimu ir veikla susijusius kai kuriuos mokslo sunkumus. Mūsų pašnekovas yra naujai susikūrusio Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademijos kancleris ir šio universiteto Senato pirmininko pavaduotojas. 2003–2010 m. buvo Lietuvos veterinarijos akademijos rektorius.

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis profesoriau, gegužės 14 d. sukaks lygiai metai, kai buvo iškilmingai atidarytas Integruoto mokslo, studijų ir verslo centras „Nemunas“. Kaip Lietuvos mokslininkų laikraščio atstovui yra tekę kalbinti ne vieną asmenį, dalyvaujantį šio slėnio kūrimo. Visi kalba apie problemas, kliūtis, kurias nuolat tenka įveikti, ir darytinus darbus. Gal tai lietuviško mentaliteto savybė – nuolat regėti tik sunkumus ir juos įveikinti? Gal jau laikas pasidžiaugti bent jau pirmosios sukakties proga? Juk tas faktas, kad toks slėnis veikia, jo poreikis šalyje suvoktas, nors ir labai nelengvai, yra labai reikšmingas dalykas. Slėnis „Nemunas“ neabejotinai išjudins ne tik žemės ūkio mokslus, bet ir universitetus, turės poveikį ir Lietuvos žemės ūkiui. Bent jau to tikimasi.

Henrikas Žilinskas. Slėnis „Nemunas“ – tai ištisa grandinė struktūrų, kurios siejasi, o ateityje turės būti integruotos į įvairiapusių veiklų visumą. Pirmiausia tai pasakytina apie Lietuvos žemės ūkio universitetą ir Veterinarijos akademiją bei visus buvusius ir esamus žemės ūkio krypties mokslo tiriamuosius institutus. Kuriamos naujos laboratorijos, aprūpintos šiuolaikine aparatūra, ir tai svarbu ne vien mokslininkams, ne vien doktorantams. Su modernia aparatūra turime pratinti dirbti magistrantus ir vyresnių kursų studentus. Juk jiems ir teks spręsti svarbiausias slėnio „Nemunas“ užduotis, įgyvendinti ir tęsti tai, ką mūsų kartos mokslininkai pradėjo. Štai kodėl taip svarbu visapusiškai esamą materialinę bazę naudoti jau šiandien. Materialia prasme kuriamas ištis didelis ir Lietuvai svarbių darbų poligonas, prie kurio galimybių smalsesnius studentus turime pratinti jau šiandien.

ML. Ar esate patenkintas į universitetus stojančiais studentais, jų pasirėngimu, motyvacija?

H. Žilinskas. Truputį neramina, kad mažėja mūsų srities ir krypčių mokslus norinčių studijuoti studentų. Lietuvos demografinė padėtis kelia didelį susirūpinimą, nes 2013–2014 m. į universitetus ateis apie 47 proc. mažiau abiturientų nei pastaraisiais metais. Kaip reikės ugdyti jaunąją mokslininkų kartą? Tai vienas svarbiausių uždavinių, kuris neišvengiamai iškils – turime tam ruoštis.

ML. Ką čia galima padaryti? Demografinių rodiklių universitetai jau nepagerins.

H. Žilinskas. Universitetai turi imtis kitų priemonių, jie tampa viešosiomis įstaigomis, o daugumą mokslo institutų, išskyrus valstybinius, numa-

Gedimino Žemlicko nuotraukos

Šiame pastate įsikūrusi slėnio „Nemunas“ būstinė

tyta integruoti į universitetus. Atsiraa galimybė laisviau reguliuoti darbuotojų atlyginimus. Štai kad ir konkretus mano vadovaujamos laboratorijos Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademijoje pavyzdys. Turėjau puikų doktorantą, kurį parengti mums prireikė beveik 12 metų. Jis stažavosi Švedijoje, tikėjomės įgyti ištis labai gabų jauną mokslininką. Bet štai „X“ bendrovė jam pasiūlė gerą atlyginimą, trigubai didesnį negu mes galime pasiūlyti, ir mano doktorantas pradeda skaičiuoti: po metų kitų jis

Veterinarijos akademijai ir Lietuvos sveikatos mokslų universitetui, kurio padalinys esame. Lėšų savo Mokslo fondui kaupiamės iš universiteto ir akademijos specialiųjų lėšų, o pastarosios kaupiamos iš mokslininkų vykdomų projektų. Taigi iš mokslininkų paėmę, jiems ir gražiname, skatindami geriausius. Kita dalis specialiųjų lėšų kaupiama iš universitete studijuojančių užsienio studentų ir akademijos teikiamų paslaugų. Lietuvos sveikatos mokslų universitete mokosi apie 400 studentų iš 34 šalių, daugiausia iš Izra-

vivariumas, būsimas taip vadinamas bandymų poligonas su gyvūnais veiks pagal labai griežtus Europos Sąjungos reikalavimus. Pelės, trušiai, ožkos, mini kiaulės – visi šie gyvūnai reikalingi tiek Sveikatos universitetui, tiek Veterinarijos akademijai. Turėsime sąlygas su gyvūnais dirbti, užtikrinti jiems europinius gyvūnų gerovės reikalavimus. Vienai atskirai institucijai visų tų reikalavimų vykdyti, rasti tiek potencijos būtų labai sudėtinga.

Lygiai kaip sudėtinga užtikrinti visuomenės saugos reikalavimus ištisame aplinkos komplekse laukas-gyvūnas-žmogus. Veterinarijos akademija buvo pernelyg maža – tokiam trupinėliui atsilaukti milžiniškoje konkurencijoje ateityje būtų labai sudėtinga.

Veterinarijos akademija slėnyje

ML. Koks numatomas Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademijos indėlis į slėnio „Nemunas“ veiklą? Kokie svarbiausi uždaviniai laukia? Esate vienintelis Sveikatos mokslų universiteto darinys, kuris dalyvauja slėnio „Nemunas“ veikloje?

H. Žilinskas. Kai 2010 m. kovo 18 d. LR Seimo nutarimu buvo kuriamas Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, jo struktūroje buvo numatytos dvi akademijos – Medicinos akademija (buvęs Kauno medicinos universitetas) ir Veterinarijos akademija. Sveikatos mokslų universiteto Medicinos akademijoje yra penki fakultetai ir keturi institutai – Biomedicininis tyrimų, Endokrinologijos, Kardiologijos, Psichofiziologijos ir reabilitacijos. Esama ir kitų padalinių – Kauno medicinos universiteto klinikos, VšĮ Kauno onkologijos ligoninė, Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejus, Spaudos ir leidybos centras.

Veterinarijos akademijos sudėtyje veikia du fakultetai – Veterinarinės medicinos ir Gyvulininkystės technologijos bei du institutai – Gyvulininkystės institutas (Baisogala) ir Veterinarijos institutas.

Taip numatyta Sveikatos mokslų universiteto Statute. Kadangi ir iki šio universiteto suformavimo Veterinarijos akademija buvo slėnio „Nemunas“ dalyvė, tai ji ir toliau tęsia šią veiklą, vykdo įsipareigojimus. Šiuo metu akademijoje yra Gyvūnų sveikatingumo ir gyvūninių žaliavų panaudojimo centras bei Gyvūnų mitybos ir biotechnologijų centras. Pirmasis labiau siejasi su veterinarija, antrasis – su zootechnika ir gyvūnų mityba. Slėnio „Nemunas“ veikloje įsipareigojome per šiuos du centrus plėtoti savo veiklą. Naujos laboratorijos atsiraa Baisogaloje, o Veterinarijos institutą iš Kaišiadorių perkėlėme į Kauną, kur institutui rekonstruojame naują pastatą.

Lietuvos sveikatos universiteto Medicinos akademija dalyvauja drauge su Kauno technikos universitetu slėnio „Santaka“ veikloje, tam tikslui statomas farmacijos centro pastatas. Mes taip pat ten turime savo interesų, nes ta veikla susijusi su vaistais ir gyvūnais – veterinarijos pagrindu.

ML. Išėina, kad Lietuvos sveikatos mokslų universitetas dalyvauja dviejų slėnių – „Nemunas“ ir „Santaka“ veikloje?

H. Žilinskas. Išties viena koja Lietuvos sveikatos mokslų universitetas stovi „Santakos“, kita – „Nemuno“ slėnyje. O tikslas bendras – abiejuose slėniuose diegti veterinarijos ir gyvulininkystės mokslo galimybes. Sieksime teikti atvirą prieigą visiems partneriams, kurie tik norės su mumis bendradarbiauti.

ML. Ką iš to bendradarbiavimo, apskritai iš dalyvavimo slėnio „Nemunas“ veikloje laimės Baisogaloje veikiantis Gyvulininkystės institutas?

H. Žilinskas. Laimės nemažai, nes Baisogaloje numatyta įkurti tris naujas Gyvūnų mitybos ir biotechnologijų centro mokslines laboratorijas. Tai bus Gyvūnų biotechnologijos plėtoti skirtas segmentas, susijęs su zootechnika – gyvūnų mitybos, veisimo ir kiti dalykai. Baisogalos institutas yra lygiavertis mūsų partneris Veterinarijos akademijos sudėtyje, taigi ir Lietuvos sveikatos mokslų universitete, su institutu bendradarbiaujame ir slėnio „Nemunas“ projektuose.

ML. Ar tai, kad Gyvulininkystės institutas yra Baisogaloje, nesukelia tam tikrų sunkumų dalyvauti slėnio „Nemunas“ veikloje?

H. Žilinskas. Atstumas turi tam tikrą reikšmę. Juk toli gražu ne kiekvienas doktorantas šiandien išskėstomis rankomis pasiryžęs iš Kauno važiuoti gyventi ir dirbti į Baisogalą. Bet mes esame numatę Gyvulininkystės institutą stiprinti, bandysime ieškoti lėšų, kad Baisogaloje ateityje galėtų vykti studijos ir kad Gyvulininkystės institutas neliktų nuošalyje. Pamėginsime sutvarkyti ten esantį bendrabutį, kad galėtų būti apgyvendinami studentai. Tai ne itin lengvai sprendžiami klausimai, bet stengsimės ieškoti naujų galimybių.

Dabar pagrindinis dalykas – su kuo mažesniais praradimais įveikti pradinę restruktūrizacijos etapą, kad galėtume išsaugoti ypač jaunus, jau pasirengusius

Asociacijos „Slėnis Nemunas“ Tarybos pirmininkas prof. Henrikas Žilinskas

galėtų būti docentas, tada gautų 2 tūkst. litų, o „X“ jau šiandien jam siūlo kelis kartus didesnį atlygį... Panašiai kitas mūsų doktorantas neseniai buvo išviliotas dirbti į Vokietiją.

ML. Taip ir liksime pasmerktais autsaideriais?

H. Žilinskas. Kad neliktume, turime ieškoti išeities. LSMU yra įkurtas mokslo fondas, iš kurio pasiekusius gerus rezultatus mokamas papildomas skatinamasis užmokestis. Yra trys gradacijos: 1 500, 1 000 ir 750 litų – šiuos papildomus pinigus jie gauna už praėjusių metų rezultatus, už tai, kad per projektus ir kitą veiklą atnešė naudą

lio, Libano, Švedijos, taip pat turime studentų iš Kinijos, Šri Lankos, Kubos, Indijos, Peru. Vien per šiuos mokslo metus jų mokesčiai už studijas papildys universiteto biudžetą milijonais litų.

ML. Pasiteisino Kauno medicinos universiteto ir Veterinarijos akademijos sujungimas į Lietuvos sveikatos mokslų universitetą?

H. Žilinskas. Manau, kad taip, nors daug kas į tokį darinį žiūrėjo gan skeptiškai, nes labai jau skirtingai atrodė sritys – medicina ir veterinarija. Tačiau dabar Europoje jau nieko nestebina pavadinimas veterinarinė medicina. Lietuvos sveikatos mokslų universiteto

Solidus leidinys apie Visatą, pasaulį ir Lietuvą

Vytautas ŽEIMANTAS

„Visuotinės Lietuvių enciklopedijos“ XVIII tomas skirtas žodžiams, pradedantiems P raide. Nuo straipsnio garsiam olandų poetui Žanui Perku iki pražvalgų tradicinei lietuvių vestuvių piršlybų daliai.

Enciklopedijos Vyriausioji redakcija, kuriai vadovauja žinomas Lietuvos enciklopedininkas Antanas Račis, pasistengė, kad į šį tomą patektų daug informacijos, kurios anksčiau, sovietiniais metais leidžiamose enciklopedijose nė su žiburiu nerasi. Visų pirma turiu omeny pokario antitarybinį rezistencinį judėjimą ir ypač partizaninį karą prieš sovietų okupantus. Šioms temoms skirtas dr. Juozapo Bagušausko straipsnis „Perspektyvos“ – apie nelegalų intelektualaus pasipriešinimo sovietiniam režimui leidinį,ėjusį Vilniuje ir Panevėžyje 1978–1982 metais. Leidinio sumanytojas ir redaktorius buvo V. Skuodis, jam aktyviai talkino G. Iešmantas, V. Milius, P. Pečelionas, S. Stunguryš ir kiti.

Įdomus straipsnis ir apie Vytautą Petkų, aktyvų pasipriešinimo prieš sovietus veikėją, vieną iš garsios Lietuvos Helsinkio grupės steigėjų, nelegalaus leidinio „Lietuvos archyvas“ leidėją.

Partizaninį judėjimą atspindi platus Aldonos Vilutienės straipsnis „Pietų Lietuvos sritis“. Šio didelio karinio junginio kovotojai kovėsi Alytaus, Lazdynų, Varėnos, Marijampolės, Prienų, Šakių ir Vilkaviškio apskrityse. Junginys veikė iki 1953 metų.

Negali ramiai skaityti straipsnio, skirto Popierių šeimai, kilusiai iš Marijampolės valsčiaus Degučių kaimo. Šios šeimos net šeši sūnūs – Jonas, Klemsas, Andrius, Antanas, Kazimieras ir Bronius buvo Tauro apygardos partizanai. Visi, išskyrus Klemensą, žuvo mūšiuose. Šešiemis broliams Popieroms 1998 metais buvo suteiktas Kario savanorio statusas.

Jaudina ir enciklopedijoje aprašytas Irenos Petkutės likimas. Ši drašė mergina, kilusi iš Laukuvos valsčiaus Gulbių kaimo, buvo Žemaičių apygardos štabo narė, redagavo nelegalų apygardos leidinį „Laisvės balsas“, laikraštį „Malda girioje“, kūrė ir eilėraščius. Manoma, kad ši poetė sukūrė daugumą 1952–1953 metais partizanų spaudoje išspausdintų įvairiais slapyvardžiais pasirašytų eilėraščių. 1953 m. vasarą, emgėbistams apsupus bunkerį, Irena buvo sunkiai sužeista, kitą dieną mirė Telšių ligoninėje. Jos palaikai buvo išniekinti ir užkasti Varnių strībų būstinės kieme. Jos atminimui dabar pasirūpinta, o kas sugebės surinkti jos poetinį kraitį?

Šiame tome aprašoma nemažai garsių istorikų, lietuvių ir užsieniečių, paskelbusių rimtų studijų apie Lietuvos praeitį. Dr. Algirdas Matulevičius rašo apie Rimvydą Petrauską, VU Lietuvių istorijos katedros vedėją, profesorių, Edvardo Gudavičiaus mokinį. Šis gabus istorikas daug dėmesio skyrė Lietuvos valstybės susidarymui, karaliui Mindaugui, įvairiems Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės aspektams.

Grupė „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ autorių ir recenzentų su MELC vadovais: Lietuvos MA narys korespondentas prof. habil. dr. Edmundas Kazimieras Zavadskas, LMA tikrasis narys prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius; dr. Stanislava Nerutė Kligenė, MELC direktorius Rimantas Kareckas, LMA tikrasis narys prof. habil. dr. Antanas Buračas, MELC direktoriaus pavaduotoja ekonomikai Aldona Stanelienė, LMA tikrasis narys prof. habil. dr. Bronius Grigelionis, LMA narys ekspertas prof. habil. dr. Antanas Tyla, MELC direktoriaus pavaduotojas redakciniams darbams Antanas Račis. 2011 m.

Dr. A. Matulevičius pristato ir kitą istoriką – Jozefą Pfcnerį. Šio iš Sudetų vokiečių kilusio čekų ir vokiečių istoriko gyvenimas buvo neeilinis. Deja, jis įstojo į nacionalsocialistų partiją ir SA, dalyvavo Čekijos gyventojų represijose, todėl 1945 m. buvo nuteistas ir viešai pakartas Prahos aikštėje. Į lietuvišką enciklopediją jis papuolė tik dėl to, kad kaip istorikas ilgai ir sėkmingai tyrė Lietuvos valdovo Vytauto Didžiojo veiklą. Vokiškai išleistoje knygoje „Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas kaip politikas“ (1930 m.) jis iškėlė šį Lietuvos valdovą kaip įžymią politinę asmenybę, talentingą karvedį. Lietuvių kalba ši knyga jau turėjo du leidimus – 1930 ir 1989 metais. Dar labiau J. Pfcneris išpopuliarino Vytautą Didįjį vokiečių kalba išleistame keturių tomų veikalė „Žmonės, kurie lėmė istoriją“ (1934 m.). Pasak straipsnio autoriaus, J. Pfcneris, rašydamas apie Vytautą Didįjį, buvo žymiai objektyvesnis negu kiti užsienio istorikai.

Pristatomas ir garsus baltarusių istorikas akademikas profesorius Vladimiras Pičeta. Jis irgi gyveno sudėtingą gyvenimą, 1921 m. steigė Baltarusijos universitetą Minske, 1928 m. tapo Baltarusijos MA tikruoju nariu, 1930 m. sovietų buvo apkaltintas baltarusišku nacionalizmu, nuteistas ir ištremtas į Viatką. Kaip istorikas, remdamasis gausia archyvine medžiaga, ypač Lietuvos Metrika, sėkmingai tyrė Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, jos agrarinius santykius. Daug dėmesio skyrė baltarusių tautiniam atgimimui. Jis pirmasis iš LDK tyrėjų teigė, kad Lietuvos laikotarpis, ypač XVI a., baltarusiams ir jų kultūrai buvo aukso amžius.

Lenkų istorikai enciklopedijoje pristatomai pradedant profesoriumi Janu Poverskiu. Šis Torūnės ir Gdanskio universitetų darbuotojas daugiausia tyrinėjo prūsų istoriją, prūsų ir lenkų santykius XII–XV amžiuose. Įdomu

ta, kad jį enciklopedijoje pristato kitas žinomas lenkų istorikas – profesorius Janas Jurkevičius, kuris daug nuveikė tirdamas LDK socialinę ekonominę istoriją, lietuvių etnogenetines legendas, tautinius, kalbinius santykius Lietuvoje ir Baltarusijoje, lietuvių ir lenkų santykius. J. Jurkevičius ir dabar aktyviai bendradarbiauja su Lietuvos istorikais, lenkų kalba sudarė ir paskelbė Lietuvos istorikų straipsnių rinkinį, skaitė paskaitas Vytauto Didžiojo universitete. 2000 m. J. Jurkevičius tapo Lietuvos MA užsienio narys.

Prie istorikų galima būtų priskirti ir Petrą Dusburgietį, Vokiečių (kryžiuočių) ordino kronikininką. Jis XIV a. pradžioje Karaliaučiuje lotynų kalba parašė „Prūsijos žemės kroniką“. Kaip teigia straipsnio apie Petrą Dusburgietį autorius dr. A. Matulevičius, šios kronikos, kaip dokumento, reikėjo, kad būtų galima atremti ordinui daromus priekaištus dėl nusikaltimų, daromų Prūsijoje ir Lietuvoje. Dabar ši kronika, nors ir parašyta iš aiškiai provokiškų okupacinių pozicijų, tapo rimtu istorijos šaltiniu.

Panašiai enciklopedijoje vertintina ir Posilgiečio kronika, aprašanti vėlesnį laikotarpį, apimančią ir XV a. pradžią. Jos svarbiausias autorius – Vokiečių ordino kunigas Jonas Posilgietis. „Prūsijos žemės kronikos“ originalas buvo parašytas lotynų kalba. Kronikos tęsėjai apie 1509 m. ją išvertė į vokiečių kalbą, tęsė ją ir toliau, plačiai aprašydami ir Žalgirio mūšį. Ji irgi buvo rašoma tendencingai, palankiai kryžiuočiams. Tačiau pateikiama daug žinių apie Mažąją Lietuvą, LDK kovas su kryžiuočiais, LDK vidaus padėtį, jos santykius su totoriais, Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste, Naugardo respublika.

Į Mažosios Lietuvos tematiką mus nukelia ir prof. Algirdo Sabaliausko straipsnis, skirtas Viliui Pėteraičiui. Šis pastaruosius šešis dešimtmečius Monrealyje gyvenęs lietuvių kalbininkas, enciklopedininkas ir visuomenės

veikėjas daug dėmesio skyrė Mažajai Lietuvai, jos istorijai ir ypač šio krašto baltiškiems vietovardžiams. V. Pėteraitis, gyvendamas Kanadoje, inicijavo Lietuvoje „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ leidimą, buvo vienas iš jos tvarkytojų. Dabar mes jau galime pasidžiaugti turėdami solidžią Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto išleistą keturių tomų enciklopediją, skirtą vien tik Mažajai Lietuvai.

Į viduramžius mus nukelia ir straipsnis apie Pinsko kunigaikštystę, buvusią Pripetės aukštupyje. Valdant karaliui Mindaugui, ji pateko Lietuvos įtakon. 1263 m. nužudžius Mindaugą, jo sūnus Vaišelga bėgo į Pinską. 1318 m. Gediminas užėmė šią kunigaikštystę ir atidavė savo sūnui Narimantui.

Narimantaičiai ją valdė apie šimtą metų. 1519 m. Žygimantas Senasis Pinsko kunigaikštystę padovanojo žmonai Bonai Sforzai. 1556 m. kunigaikštystė atiteko jos sūnui Žygimantui Augustui. Po LDK teritorijų administracinių reformų Pinsko kunigaikštystė buvo panaikinta, tapo Brastos vaivadijos Pinsko apskritimi.

Šiame tome plačiai aprašomos užsienio valstybės – Peru, Pietų Afrikos Respublika, Portugalija, Prancūzija. Nepamirštama ir lietuvių veikla šiose šalyse.

Enciklopedijoje aprašoma nemažai pasaulio miestų, kuriuose randame lietuviškų pėdsakų. Rusijos mieste Permeje per Pirmąjį pasaulinį karą gyveno daug lietuvių – karo pabėgėlių, veikė lietuviška mokykla. 1972 m. įkurtuose Permės lageriuose kalėjo politiniai kaliniai – lietuviai B. Gajauskas, V. Petkus, A. Svarinskas ir kiti.

Į Australijos Perto miestą lietuvių plūstelėjo po II pasaulinio karo. Nuo 1953 m. čia veikia lietuvių katalikų kapelionija, nuo 1970 m. – lietuvių tautinių šokių ratelis „Šatrija“, nuo 1975 m. leidžiamas biuletinis „Žinutės“, nuo 1976 m. kas savaitę transliuojamos radijo laidos lietuvių kalba, nuo 1979 m. veikia sporto klubas „Tauras“, nuo 1980 m. – Lietuvių namai.

JAV mieste Pitsburge pirmieji lietuvių įsikūrė dar XIX a. pabaigoje. 1893 m. įsikūrė Šv. Kazimiero parapija, 1899 m. – Lietuvių mokslo draugija (1960 m. ji turėjo net 400 narių), 1900 m. pradėtas leisti laikraštis „Ateitis“, 1902 m. – lietuviška parapijinė mokykla, 1909 m. įsteigiamas Lietuvių bankas (veikė iki 1952 m.) ir bendrovė lietuviškoms knygos leisti – „Žmonių knygynas“, 1919 m. – įsteigiamas lietuviškos kapinės, 1932 m. – Lietuvių ūkio klubas, atsiranda lietuviška radijo laida, 1938 m. – Jaunųjų lietuvių

draugija, 1940 m. sudaroma taryba Lietuvai gelbėti. 1906–1916 m. Pitsburge ėjo satyrinis laikraštis „Dilgelės“, 1942–1951 m. – laikraštis „Lietuvių žinios“. 1975 m. mieste gyveno 6 300 lietuvių. Aktyviai lietuviai reiškėsi ir JAV miestuose Plimute, Portlende.

Baltarusijos miestą Polocką nuo XIII a. vidurio valdė lietuvių kunigaikščiai. Miestas, kaip ir Polocko kunigaikštystė, iki XVIII a. pabaigos priklausė LDK. Per I pasaulinį karą čia gyveno apie 1 000 lietuvių karo pabėgėlių. 1917 m. pavasarį sušaukta lietuvių suvažiavime reikalauta nepriklausomybės Lietuvai.

Šiame tome randame daug informacijos ir apie Lietuvos miestus, miestelius, garsesnius kaimus. Rašoma apie Plungę, Perloją su sava respublika, Pivašiūnus, Platelius, Plokščius ir kitus.

Išsamiai aprašomas Pietų Amerikos žemynas, publikuojami net septyni šio žemyno žemėlapiai. Gausu straipsnių, prasidedančių „Pietų“ sąvoka: Pietų Australija, ašigalis, Azija, Bugas, Dakota, Džordzija, Kazachstano sritis, Kinijos jūra, Osetija, Škotijos aukštuma ir panašiai. Dr. Kazys Morkūnas aprašo ir dvi pratarmes – Pietų aukštaičių ir Pietų žemaičių.

Yra įdomių straipsnių, skirtų garsiems žmonėms, turėjusiems Pijaus ir Pilypo vardus. Straipsnių apie popiežius autorius dr. Algirdas Jurevičius pasirūpino paieškoti sąsajų ir su Lietuva. Antai, popiežius Pijus II buvo ne tik dvasininkas, bet ir mokslininkas, parašęs knygą „De Europa“, kurioje aprašė ir Lietuvą, jos gyventojus, papročius, Vytauto Didžiojo valdymą. Popiežius Pijus IX 1848 m. paskyrė V. Žilinskį Vilniaus vyskupu, 1849 m. M. Valančių – Žemaičių vyskupu. Po nepavykusio 1862–1863 sukilimo, prasidėjus Muravjovo koriko siaurėjimui, Pijus IX 1864 m. ir 1866 m. reišė oficialius protestus Rusijos vyriausybei. Pijus XI, prieš tapdamas popiežiumi, nuo 1918 m. buvo apaštalinis vizitatorius Lietuvoje ir Lenkijoje, 1920 m., kaip apaštalinis vizitatorius, lankėsi Lietuvoje. Jau tapęs popiežiumi, 1925 m. paskyrė arkivyskupą Jurgį Matulaitį Lietuvos apaštalinio vizitatoriumi. 1926 m. paskelbė apaštališkąją konstituciją „Lituanorum gente“, kuria buvo sudaryta Lietuvos bažnytinė provincija, įkurtos Kaišiadorių, Panevėžio, Telšių, Vilkaviškio vyskupijos ir Kauno arkivyskupija, paskirti nauji vyskupai. Popiežius Pijus XII 1948 m. patvirtino Lietuvių Šv. Kazimiero kolegiją Romoje, paskelbė Šv. Kazimierą lietuvių jaunimo globėju.

Šiame tome aprašomos sąvokos, prasidedančios žodžiu „politika“: politikos mokslai, sociologija, politinė ekonomija, elgsena, geografija, klasė, kultūra, mobilizacija, modernizacija, nepriklausomybė, sistema, teologija, utopija, politiniai administraciniai žemėlapiai, institutai, procesai SSRS, politinis sprendimas.

Kaip ir ankstesnieji, šis tomas yra gausiai iliustruotas, skelbia daug originalių nuotraukų ir žemėlapių. Viešosios ir asmeninės bibliotekos papildė solidžiu leidiniu apie Visatą, pasaulį ir Lietuvą.

PAVELDAS

Jūrinio kultūros paveldo samprata ir apsauga

■ Atkelta iš 1 p.

„Jūrinio kultūros paveldo apsaugos samprata Lenkijoje“. EMH sekretorius Thedo Fruithof pateikė pranešimą tema „Istorinis uostas – vietos bendruomenės dalis“, kuris buvo konferencijos puošmena. Pranešėjas pristatė, kad yra iš Olandijos ir pateikė daug Olandijos (Olandiją sudaro tik dvi Nyderlandų Karalystės provincijos, tačiau sąvoka „Olandija“ dažnai vartojama ir kaip sąvoka „Nyderlandų Karalystė“ atitikmuo.) duomenų apie jūrinio kultūros paveldo apsaugą, panaudojimą bei jūrinių tradicijų plėtojimą Nyderlandų Karalystėje (santvarka – konstitucinė monarchija). Konstatavo, kad Olandijoje istoriniai laivai bei uostai restauruojami jau daugiau kaip 50 metų, Karalystėje yra 15 asociacijų, kurioms priklauso daugiau kaip 4 000 laivų. Asociacija vienija nacionalinė organizacija FONV. Istorinių (tradicinių) laivų įvairovė milžiniška. Daugiausia tai XIX a. plieniniai, prekių transportavimui skirti (krovininiai) laivai. Daugiau kaip 2 500 laivų priskiriama kultūros vertybėms ar paminklams. Seniausiam plaukiojančiam laivui-paminklui daugiau kaip 150 metų. Per sezoną vyksta apie 250 renginių, kuriuose tie 4 000 laivų dalyvauja. Kai kuriuose uostuose yra didelė istorinių laivų koncentracija. Tradicinio vandens sporto vystymo reikmėms šiuo metu Olandijoje yra skirta apie 40 istorinio paveldo uostų. Tradicinių laivų uostus pranešėjas suskirstė į uostus-muziejus, priplaukų centrus bei istorinio paveldo uostus. Olandijoje gausu muziejų ir privačių interesų simbiozės pavyzdžių (pvz., Eukhanzeno (*Enkhuizen*) uostas-muziejus po atviru dangumi) saugant, restauruojant bei atkuriant, ekspozuojant ir naudojant istorinius laivus, uostus, puoselėjant jūrines tradicijas. Istorinei laivybai itin patogios ir šalyje esančios dviejų didelių upių deltos (dvi Reino upių deltos atsakos ir Šeldės upės delta) bei daugiau kaip 1 000 km ilgio pajūrio juosta su daugybe priplaukų bei įplaukų. Pranešėjas priminė, kad 6 dešimtmetyje dėl Olandijos gamtinių (daug švartavimuisi patogių įplaukų bei įlankų), ekonominių-socialinių (būstų stoka, gėlių auginimo verslas), teisinių ypatumų bei jūrinių tradicijų atsirado šiai Karalystei labai būdingas reiškinys, kai daug senesniųjų laivų tapo gyvenamaisiais būstais. Šį reiškinį išnaudojo verslininkai, kurie išplėtojo atskirą verslo šaką, o grupė laivų kapitonų (škiperių) susivienijo ir net sukūrė ypatingą nuomojamo laivo tipą. Tokių laivų buvo įrengta apie 550. Būtent šiems laivams buvo įrengtas 300 ilgio molas (pirsas) Eukhanzene, o juose yra mokomi škiperiai. Buvo paminėta ir karo laivo išpūdį darančio, o iš tiesų Rytų Indijos prekybos burlaivio, replika, puošianti Amsterdamą greta Nyderlandų jūreivystės muziejaus, atskleidžianti jo istorinės planinės erdvinės struktūros bruožus. Paminėtas senas medinis žvejybos laivynas, išlikęs iki šiol, nors istorinę Spakenburgo priplauką prieš 30 metų norėta sugriauti. Daugiau kaip prieš 30 metų susikūrusios medinių žvejybos laivų asociacijos pastangomis daug senųjų medinių žvejybos laivų buvo išsaugoti ir yra naudojami iki šiol. Spakenburgo priplauka buvo restauruota, joje dirba 9 žmonės, švartuojasi 35 mediniai žvejybos laivai. Priplaukoje

Algimanto Gražulio nuotraukos

Baltijos didžiųjų burlaivių regatos („The Tall Ships’ Races Baltic 2009“) dalyvis, 1922 m. statytas L.O.A. 30,5 m ilgio A klasės burlaivis išplaukia iš Klaipėdos jūrų uosto paskutinę Jūros šventės dieną (2009 08 03)

draudžiama švartuoti modernioms jachtoms. Šis senas žvejybos tradicijas išsaugojęs kaimas yra pagrindiniuose turistiniuose maršrutuose. Kaip geras pavyzdys paminėta Rembranto gimtinė Leidenas prie Senojo Reino. Jame įkurtos vietos tradiciniams laivams. Specialios komisijos sprendžia, kokius laivus reikėtų ten įleisti. Apskritai daugelis savininkų gyvena savo laivuose miestų centruose, ir tai yra labai patrauklus gyvenimo būdas. Vietos valdžia dabar jau ieško tokių laivų su savininkais, nors anksčiau jos nuostata daugeliu atvejų būdavo neigiama. Pastarųjų metų tyrimais nustatyta, kad nuosavybės vertė padidėja 20 proc., jei pastatas yra greta istorinio uosto. Kalbant apie Olandijos jūrinę kultūrą ar šios kultūros paveldą, dažnai vartojamos sąvokos „svarbiausias pasaulyje“ (pvz., XVII a. Amsterdamas buvo svarbiausias pasaulyje uostas), „didžiausias pasaulyje“ (pvz., Roterdamas šiuo metu yra didžiausias pasaulio uostas; Amsterdame, Nyderlandų jūreivystės muziejuje yra didžiausia pasaulyje laivų kolekcija; Olandija turi didžiausią pasaulyje iš jūros atkovotą teritoriją), „vienas svarbiausių Europoje“ ir pan. Roterdamo širdis sužeista, centrinė dalis užstatyta šiuolaikiniais daugiaaukščiais pastatais, tačiau čia esanti istorinio uosto teritorija bei struktūra buvo išsaugota. Istorinis uostas sėkmingai užsiima jūrinio kultūros paveldo apsauga, puoselėja jūrines tradicijas. Jame telpa 130 istorinių laivų, kurie nemokamai gali švartuoti kelias paras. Uostas priklauso privačiai

asociacijai, kuri renka mokesčius už švartavimąsi, prižiūri ir administruoja šį uostą. Jame galima remontuoti, restauruoti laivus, visuomenė laisvai patenka į jo teritoriją. Paminėta, kad Suomijoje situacija panaši kaip ir Olandijoje. Ten nuomojami tradiciniai laivai švartuojami miestų centruose ar netoli jų. Pats vaizdingiausias istorinis uostas yra Danijoje. Buvo pateikta gerų Prancūzijos, Portugalijos ir kt. valstybių pavyzdžių. Tačiau užfiksuota ir blogų pavyzdžių. Pavyzdžiui, aklinas, perimetrinis užstatymas prie uosto vandenų Kopenhagoje, Šv. Katerinos doko ir greta esančio istorinio uosto šalia Tauerio Londone numarinimas bei panaudojimas modernių laivų švartavimui ir kt. Pranešėjas įsitikinęs, kad geriausia nuosavybės forma yra ta, kai istorinis laivas ar netgi visa jų kolekcija priklauso vienam žmogui.

Pranešėjai iš Lietuvos – Lietuvos jūrų muziejaus laivybos istorijos skyriaus vedėjas R. Adomavičius bei laivadirbys iš Rusnės S. Knapkis – skaitė įdomų pranešimą itin aktualia tema „Tradicinių laivų atkūrimas Lietuvoje: tradicijos ir inovacijos“. Jie informavo dalyvius, kad Lietuvoje jau atstatyti 8 istoriniai laivai (iš esmės, tai tradicinės kuršvaltės), kurie rugpjūčio mėnesį renkasi į vieną vietą ir tradiciškai plaukia į Kuršių marias. Laivadirbys S. Knapkis pateikė įdomių duomenų apie medinių istorinių laivų atstatymo procesą, ypatumus, technologijas bei problemas. Bent keli pranešėjai konstatavo, kad Švedija šiuo metu yra istorinių laivų replikų statybos pasaulio

čempionė. Konferencijoje priimta rezoliucija, kurioje kreipiamasi į Valstybės vadovę, Seimą, Valstybinę kultūros paveldo komisiją, Vyriausybę, atsakingas ministerijas, kompetentingas Lietuvos Respublikos ir tarptautines institucijas dėl jūrinio kultūros paveldo apsaugos gerinimo bei tradicijų palaikymo ir plėtojimo.

Man teko nagrinėti Lietuvos jūrinio kultūros paveldo problematiką ir perskaityti pranešimą „Jūrinio kultūros paveldo sampratos, apsaugos ir teisinio reglamentavimo problemos Lietuvoje“, kurį adaptuotą, taip pat papildytą išpūdziais iš Didžiųjų burlaivių regatos „Baltija 2009“, pateikiu jūrinio kultūros paveldo problematika besidomintiems skaitytojams.

Sandara

Pasaulis susideda iš dviejų dalių – kontinentų (žemynų, sausumos) ir vandens (vandenynų ir jūrų). Vandenynei ir jūros apima šiek tiek daugiau kaip 70% Žemės paviršiaus. Skirtingas šių dviejų dalių fizinis

pavidalas (sudėtis bei fizinės savybės) bei dydžiai (apimtys) sąlygoja ir daugelį kitų esminių skirtumų. Labai skiriasi šių dalių augmenija bei gyvūnija, bei antropogeninė terpė (aplinka). Taip pat skirtingi yra sausumos (žemynų) ir jūros aplinkos antropogeninių ir natūralių arealų dydžiai. Viena vertus nesunku įsitikinti (pastebėti), kad kontinentinės kultūros ir jos paveldo arealai šiuo metu yra žymiai didesni, nei jūrinės. Kita vertus, žmogaus veiklos nepakeista (ar sąlyginai mažai įtakota), t. y. natūrali jūrų ir vandenynų aplinka (tai yra trimatės terpės samprata) užima daug didesnę plotą nei natūralūs kontinentinės aplinkos plotai. Taigi mažai pažeisto ar kitaip žmogaus veiklos pakeisto jūrų ir vandenynų (gamtos) paveldo arealas yra milžiniškas lyginant jį su atitinkamu kontinentiniu paveldu. Kita vertus, bendrieji globalizacijos ir naujų, modernių „jūrų technologijų“ (JT Jūrų teisės konvencijos terminija) įsisavinimo, naujų jūrų kelių sistemų nustatymo procesai pastaraisiais dešimtmečiais jau pavojingai įtakuoja ir milžinišką vandenynų bei jūrų aplinką (vandens sudėtį, dugno paviršių, temperatūrą, gyvūnijos bei augmenijos raidą ir kt.). Pastebima tendencija – žmonija sugrįžta į jūrų ir vandenynų aplinką. Apibendrinant tai, kas pasakota, bei atsižvelgiant į jūrinės kultūros savybes bei ypatumus, kuriuos taip pat aptarsime šiame straipsnyje, galima prognozuoti, kad ateities jūrinės kultūros ir jos paveldo arealas bus daug didesnis už kontinentinį.

Dvi kultūros, jų paveldas ir arealai

Kasdieninio gyvenimo rutina užgožia esminius dalykus, todėl paprastai mes nepastebime dviejų realiai egzistuojančių ir glaudžiai susijusių, tačiau labai skirtingų ne tik fizine prasme pasaulio dalių – kontinentinės ir jūrinės bei labai skirtingų jų kultūrų. Todėl neatsitiktinai pasaulio kultūra irgi skirstoma į kontinentinę ir jūrinę. Toks skirstymas dažniausiai vyrauja tik siaurose akademines ar profesines bendruomenėse ir sudaro prielaidas užduoti gausybę klausimų, suformuluoti atitinkamas užduotis, tačiau jų neišsprendžia. Siekiant suformuoti ir įtvirtinti sisteminių požiūrį (sampratą), šios dvi kultūros turi būti įvertintos ir išskirtos pagal jų prigimtį ir būdingus bruožus, nustatant jų teritorijas ir arealus. Antropogenines teritorijas pagal jose dominuojančios kultūros pobūdį reikėtų priskirti kontinentinės ir (arba) jūrinės kultūros arealams. Jūrinės bei kontinentinės kultūros ar atitinkamo paveldo arealai gali būti nustatomi ir pažymėti pagal juose dominuojančios kultūros ar paveldo pobūdį. Šis darbas, kuris pirmajame jo etape turėtų būti mokslinis tiriamasis, kol kas neatliekamas ne tik Lietuvoje, bet, mano žiniomis, ir Europoje. Šią nuomonę pagrindžia ir Lietuvoje galiojantys tarptautiniai Jūrų teisės aktai bei susitarimai, kuriuose apskritai nėra išskirta jūrinė kultūra ir jos paveldas. Siekiant nuodugnesnio pažinimo, sistemiškos ir veiksmingesnės jūrinio kultūros paveldo apsaugos, apimančios ir jūrinį tradicinį gyvenimo būdą, neišvengiamai iškyla teisės aktų rengimo ir tobulinimo klausimas. Reikėtų inicijuoti dviejų kultūrų ir jų paveldo sampratą įteisinančių bei jūrinį kultūros paveldą reglamentuojančių teisės aktų rengimą ir jau esančių pakeitimus bei papildymą.

Teritorinė apsauga ir planavimas

Šios veiklos pradžia turėtų būti minėtų kultūrų ir jų paveldo arealų nustatymas. Pažymėtina, kad jūrinės kultūros ir jos paveldo teritorijos nebūtinai turi sutapti. Pavyzdžiui, dykumose, toli nuo jūros kranto yra aptinkamos senovinių jūrinių laivų liekanos. Konstatuotina, kad Lietuvoje neištirti ir teritorijų planavimo dokumentuose nepažymėti jūrinio kultūros paveldo arealai. Taip tvirtindamas neturiu omeny atskirų po vandeniu rastų istorinių laivų, konstrukcijų ar radinių.

Ištyrus, nustačius ir pažymėjus jūrinio kultūros paveldo arealus, būtų atliktas Lietuvai itin reikšmingas didelės apimties darbas, kurio apibendrinti rezultatai pirmiausia būtų pritaikomi teritorijų planavimo dokumentuose. Moksliniu pagrindu susistemintų duomenų apie jūrinį kultūros paveldą stoka turėjo įtakos LR teritorijos bendrojo plano bei kitų bendrųjų planų sprendinių kokybei. Rengiamame Klaipėdos rajono savivaldybės teritorijos bendrajame plane nenustatytos Klaipėdos rajono savivaldybės teritorijos jūrinio paveldo, laivybos bei kitų hidrotechninių įrenginių sistemų dominuojančių savybių (ypatumą) atskleidimo ir sustiprinimo istoriniame kultūriname kraštovaizdyje kryptys. Jūrinio kultūros paveldo teritorinės apsaugos, uostamiesčio istorinio jūrinio kultūrinio kraštovaizdžio (jūrinio kultūros paveldo kraštovaizdžio) atskleidimo bei dalinio atkūrimo sprendiniai,

2005 m. nepriekaištingai atkurtas, laikantis tradicinių technologijų, medinis A klasės burlaivis „Tre Kronor af Stockholm“ paskutinę šventės dieną išplaukia į atvirą jūrą (2009 08 03). Šis nuostabus dvistiebis 45 m ilgio (Lietuvos kataloge nurodyta 35 m) brigas gražiai pilku korpusu, registruotas Švedijos Stokholmo uoste, yra senovinio burlaivio kopija („replika“)

išskyrus kai kuriuos fragmentus, neparengti ir jau patvirtintame Klaipėdos miesto savivaldybės teritorijos bendrajame plane. Jūrinio kultūros paveldo apsaugos ir plėtojimo sprendinių, įskaitant ir pasaulinės (išskirtinės) vertės bei reikšmės jūrinį kultūrinį Kuršių nerijos kraštovaizdį, labai trūksta rengiamame Neringos savivaldybės teritorijos ir jos dalių bendrajame plane. Netgi išsamiaje ir kokybiškai 1994 metais parengtame Vyriausybės patvirtintame ir iki šiol galiojančiame Kuršių nerijos nacionalinio parko generaliniame plane (planavimo scheme) akivaizdžiai stokojama jūrinio kultūros paveldo apsaugos ir naudojimo sprendinių ir netgi tokio požiūrio į visą šio išskirtinės vertės kultūrinio Kuršių nerijos kraštovaizdžio kompleksą apsaugą ir naudojimą.

Būdingas jūrinės kultūros bruožas yra tas, kad ji žymiai atviresnė ir visuomet buvo ir tebėra persipynusi su įvairių pasaulio tautų ir valstybių kultūromis, t. y. labiau kosmopolitiška ir dinamiška nei kontinentinė, kuri dar vadinama agrarine kultūra. Tiesa, pastaruoju metu globalizacijos procesų bei naujų technologijų įtakoje šis jūrinės kultūros bruožas sparčiai niveliuojamas (devaluojamas). Šio reiškinio pradžia gali būti siejama su geležinkelio tinklo bei garlaivių atsiradimu.

Šios kultūros dinamiškumą ir kosmopolitiškumą sąlygojo svarbiausias jūrinės kultūros ir jos paveldo komponentas – laivas ir jo savybės.

Svarbiausias komponentas

Reikšmingiausias jūrinės kultūros, o ir jos paveldo komponentas – laivas, be kurio mes neįsivaizduojame nei jūrinės kultūros, nei jos paveldo, nei jūrinio gyvenimo būdo, amatų, verslo (žvejyba, medžioklė ir kt.), jūrų prekybos, jūrų karybos, jūrų pramonės, jūros salų ir kitų jūros įrenginių statybos, išteklių gavybos, jūrinių tyrimų, jūrų aplinkos apsaugos ir apskritai jūrinės tradicijos. Be laivų mes neįsivaizduojame ir uostų. Dauguma terminų, sąvokų taip pat susiję su laivu, jo dalimis ar elementais bei laivyba. Būdingi istorinių laivų bruožai yra šie – ilgas amžius laivai buvo didžiausių išmatavimų ilgiausius atstumus įveikiant ir didžiausius krovinius pergabenanti transporto priemonė. Be to, jūrų laivų pakrovimo ir iškrovimo darbų bei ke-

lionių trukmė taip pat buvo ilgiausia, todėl kitas išskirtinis jų bruožas buvo (iš dalies ir išliko), kad laivas yra namai, t. y. ilgalaikis gyvenamas būstas. Šie bruožai lėmė kitų jūrinio kultūros paveldo komponentų bei elementų sąrangą, dydžius, ypatumus bei kitas charakteristikas. Tokių išpūdingų išmatavimų nuolat ilgais atstumais judančios (plaukiančios) architektūros praėjusiais laikais nebuvo, nėra ir dabar. Sąvoka „architektūra“ visiškai atitinka laivo esmę. Taigi visiškai nekeista, kad, pavyzdžiui, dar XVI amžiuje Dancigo miesto vyriausiojo architekto pareiga buvo prižiūrėti laivų statybas bei kontroliuoti laivų judėjimą uoste (Vladas Drėma, „Vilniaus šv. Onos bažnyčia“, 75–76 p., Vilnius, „Mokslo“, 1991 m.). Jis ir yra apibrėžtas kaip plaukiojantis statinys (LR Klaipėdos valstybinio jūrų uosto įstatymas, 2 str. 7 d.) arba kuris gali būti naudojamas laivybai. Tačiau Europos architektūros paveldo apsaugos konvencijoje, kaip ir kitose paveldosaugos konvencijose, laivo ir jūros aplinkos dalykai nereguliuojami. Apskritai daugumos Lietuvoje galiojančių tarptautinių konvencijų bei kitų dokumentų leksika orientuota į kontinentinę aplinką bei į sausumos objektus. Tik maža kultūros paveldo sąvokų, leksikos ar potekstės dalis yra skirta jūriniam kultūros paveldui. Turbūt vienintelę Europos archeologijos paveldo apsaugos konvenciją būtų galima „přitempti“ prie kadaise nuskenusių istorinių jūrinių laivų, kadangi joje nustatyta, kad „archeologijos paveldas apima tiek žemės paviršiuje (bet nenurodytas vandens paviršius), tiek po vandeniu esančias struktūras, konstrukcijas, pastatų grupes, įsisavintas aplinkas, kilnojamuosius objektus, kitų rūšių paminklus bei jų aplinką“ (1 str. 3 d.). Po vandeniu esantį jūrinį kultūros paveldą (ir ne tik) – statinius, kilnojamuosius objektus, struktūras, vietas ir kt. reglamentuoja UNESCO Povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvencija. Tačiau ir šiuose dokumentuose jūrinis kultūros paveldas nėra išskirtas pagal kultūrinę prigimtį ir tuomet egzistavusią sociokultūrinę aplinką. Juose neįvertinama ir jūrinio kultūros paveldo sąvoka.

Didžiausios dariniai

Būdingiausi ir didžiausios apimties jūrinės kultūros dariniai ir kompleksai yra jūrų uostai ir uostamiesčiai. Uos-

tamiestis, uostas – savo prigimtimi neatsiejama nuo jūros ir/ar vidaus vandenų vieta ar vietovė (uosto akvatorija ir žemė), skirta laivams įplaukti ir išplaukti, stovėti, aptarnauti, kroviniams perkrauti, taip pat keleiviams aptarnauti (žr. straipsnį 2007 m. „Kultūros baruo“ Nr. 8 apie jūrinio paveldo kultūrinę prigimtį bei istorinių uostų esminius sandaros bruožus, taip pat Klaipėdos valstybinio jūrų uosto įstatymo 2 str. apibrėžimus „uostas“, „laivas“ (statinys), „uosto infrastruktūra“, „uosto akvatorija“). Uostamiesčiai – nedaloma uosto(-ų) sistemos dalis, specifinės, orientuotos uosto(-ų) reikmėms užtikrinti funkcinės, planinės-erdvinės struktūros ir socialinės sanklodos miestai su uostu (uostais ir/ar prieplaukais). Jo prigimtis ir vyraujanti (pagrindinė) paskirtis yra uosto (-ų) poreikių tenkinimas bei jo funkcionavimo užtikrinimas.

Tarptautinės reikšmės istorinis uostamiesčiai Lietuvoje yra Klaipėda. Dar XVII a., o kurį laiką ir tarpukariu jūrų uostu buvo Šventoji. Ir dabar žinomos išpūdingos Šventosios, Janmarienburgo, Elijos archeologinės senųjų uostamiesčių ir uostų vietos bei liekanos dabartinės Šventosios gyvenvietės teritorijoje bei greta jos. Pvz., Elijos gyvenvietės teritorija (o gal didžioji jos dalis) jau yra atsidūrusi jūros aplinkoje, t. y. po vandeniu.

Jūrinė kultūra – ne tik judanti architektūra, jūromis bei vandenynais plaukiojanti sala su savita bendruomenine struktūra. Jos dinamiškumas pasireiškia dar ir tuo, kad ši kultūra, o kartu ir jos paveldas, tradicijos neretai labai toli išsiskverbia į žemyninę (kontinentinę) aplinką. Visame pasaulyje yra žinomi milžiniški jūrų uostai su visa tokio tipo uostams būdinga infrastruktūra Didžiojoje Britanijoje, Jungtinėje Amerikos Valstijose, Brazilijoje, Argentinoje, Urugvajuje ir kt. valstybėse nutolę nuo jūros ar vandenyno ne vieną dešimtį ar net šimtą jūrmylių. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje Temzės upe jūriniai laivai plaukioja net iki Tilberio. Brazilijoje Manauso jūrų uostas prie Amazonės intako nutolęs daugiau kaip tūkstantį jūrmylių nuo upės žiočių Atlanto vandenynė. Viduramžiais jūrų uostų sistemos būta ir Nemune (žr. MLE). Taigi yra daug pavyzdžių, kai dideli

jūrinės kultūros bei jos paveldo arealai yra pasaulio kontinentinėse dalyse.

Vikingų, olandų ir anglų istorinės epochos (teneišižėdžia portugalai ir ispanai) yra trys ypatingo jūrinio aktyvumo laikotarpiai, kurie suteikė pagreitį civilizacijos raidai. Žinoma, derėtų prisiminti, kad didžiausius geografinius atradimus padariusių asmenų tarpe yra itin daug portugalų jūrininkų. Visos jūrinės kultūros epochos paliko milžinišką, daugiasluksnį materialųjį ir nematerialųjį, kilnojamojį ir nekilnojamojį jūrinį kultūros paveldą, jūrinis (marinistinius) kultūrinius kraštovaizdžius ir t. t. Tiesa, didžioji dalis turtingo jūrinio paveldo išliko tik paveikluose, graviūrose, nuotraukose, aprašymuose, pasakojimuose bei legendose. Lietuva skurdi istorinių tradicinių laivų paveldu. Dar XX a. šešto dešimtmečio pabaigoje, o ir septintajame (tai liudija ne tik prisiminimai, bet ir nuotraukos) Kuršių mariose plaukiojo dešimtys, o gal ir šimtai kurėnų. Po to jie gana sparčiai buvo sunaikinti. Šiuo metu prasidėjęs jų atkūrimo etapas. Jau yra atkurtos 8 kuršvaltės. Išskirtinių jūrinių kultūrinių kraštovaizdžių yra ir Lietuvoje. Pasaulinės reikšmės ir vertės – jūrinis kultūrinis Kuršių nerijos kraštovaizdžio paveldas. Tačiau jis jau yra pažeistas. Kraštovaizdžio neveiksmingos apsaugos priežastis yra ta, kad jūrinio kultūrinio kraštovaizdžio paveldo požiūriu Kuršių nerijos bei kiti šio tipo kraštovaizdžiai apskritai nėra atskleisti bei reglamentuoti. Neapsispręsta dėl šio tipo kraštovaizdžio nustatymo kriterijų bei sąvokos apibrėžimo įteisinimo.

Klaipėdos uostamiesčio bei jos apylinkių kultūrinis kraštovaizdis ir jūrinė architektūra yra neatsiejama ir vertingos bendro jūrinio Baltijos regiono kraštovaizdžio komponentės. Klaipėdos jūrinės architektūros paveldą sudaro vis dar nuskurdinti, kai kur jau pažeisti istorinio uostamiesčio siluetai, matomi iš Kuršių marių ir tik menki jų fragmentai – iš Baltijos jūros. Kai kurie Klaipėdos uostamiesčio istorinės dalies siluetai gana gerai apžvelgiami iš Kuršių marių ar nerijos. Žvelgiant iš uosto prieigų Baltijos jūroje, kai kur dominuoja Klaipėdos miesto šiuolaikinių aukštybinių pastatų siluetai iškylantys net Kuršių nerijos juostoje. Jie įneša kakofonijos elementų, pažeidžia istorinių uostamiesčio dalių U14, U16 ir U17 bei pasaulinės vertės ir reikšmės Kuršių nerijos kraštovaizdį.

Klaipėdos istorinio uosto kultūrinis kraštovaizdis pasižymi nuolat besikeičiančia, dinamiška urbanistine architektūrine struktūra. Unikalią ir dinamiškiausią jūros uosto architektūros, jos panoramų, siluetaų, atskirų kvartalų ir gatvių perspektyvų dalį ir iš dalies urbanistinės struktūros sudėtinę dalį sudaro plaukiojanti architektūra – įvairių dydžių, formų, spalvų ir paskirties laivai. Kiekvienas laivas – tai plaukiojanti arba anksčiau plaukiojusi sala ar salelė – autonomiška struktūra, dažnai su savita sociokultūrine aplinka (žr. MLE I t. 674 p.). Neišliko ir kol kas nėra atkurtų istorinių burlaivių (t. y. karavelių, kogu, galeonų, flinčių ar pan. jūrų laivų replikų), kurie labai praturtintų uostamiesčio kultūrinį kraštovaizdį. Istorinis uostamiesčio kraštovaizdis praradęs gyvą „olandišką“ koloritą – neliko nė vieno panoramų ir siluetaų būdingo elemento – kadaise pakrantėse gausiai pasklidusių malūnų ir malūnų-lentpjūvių su besisukančiais sparnais; sudegė ar sunyko dauguma savo siluetais bei apimtimis dominavusių didžiųjų uostamiesčio sandėlių gyvenamųjų valdų kvartaluose, neliko prieš karą stovėjusių bažnyčių vertikalų

(nugriautos ar susprogdintos sovietmečiu). Sunku išvėgti Klaipėdos miesto – jūrų tvirtovės – siluetus, daug kur neliko net kontūrų. O išlikę, irgi ne atskleisti ar išryškinti kraštovaizdyje, panoramose, siluetuose, bet daug kur užstatyti daugiaaukščiais pastatais. Kultūros vertybė Kopgalio tvirtovė S135 Smiltynėje taip pat nepakankamai atskleista kraštovaizdyje. Netenkina jos vertybinė apskaita.

Viešoji terminija ir teisinio reglamentavimo sąvokos bei problematika

Vertingi ir reikšmingi iki šiol išlikę (mus pasiekę) kontinentinės ir jūrinės kultūrų nekilnojamoji, kilnojamoji objektai (jų dalys, elementai ar fragmentai), kompleksai ar jų sandaupos bei dvasinės raiškos, etninio, tradicinio gyvenimo elementai sudaro Lietuvos Respublikos kultūros paveldą. Kultūros paveldo dalis – jūrinis kultūros paveldas yra LR Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos, Saugomų teritorijų, Pajūrio juostos, Žemės įstatymų, Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos, Europos architektūros paveldo apsaugos, Europos archeologijos paveldo apsaugos, Europos kraštovaizdžio konvencijų, kitų tarptautinių susitarimų ir šipareigojimų reglamentavimo bei Tarptautinės jūrų teisės nagrinėjimo objektas. Jūrinį paveldą Lietuvoje taip pat reglamentuoja bei / ar jo apsaugą įtakoja LR Jūros aplinkos apsaugos [1], Klaipėdos valstybinio jūrų uosto (deja, 2002 m., matyt neatsitiktinai, pakeistas kultūros paveldo apsaugai nepalankia linkme, išbraukus 11 straipsnio 13 punktą „uosto kultūros vertybių apsauga“, pirmiausiai taip pabloginant jūrinio ir povandeninio paveldo apsaugą), Vandens (taikomas tik vidaus vandenims), Valstybės sienos ir jos apsaugos, Aplinkos apsaugos (Žin., 1992, Nr. 5–75), Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo (Žin., 1996, Nr. 82–965, Įstatymo aktuali redakcija nuo 2005-07-12) įstatymai bei kiti jūrų teisės aktai.

Konstatuotina, kad visuose šiuose teisės aktuose neįvertinama jūrinio kultūros paveldo sąvoka, jis neišskirtas pagal kultūrinę prigimtį ir sociokultūrinę pobūdį.

Aplinkos apsaugos įstatyme nustatyta (2005 m. Įstatymo redakcija), kad „aplinka – gamtoje funkcionuojanti tarpusavyje susijusių elementų (žemės paviršiaus ir gelmių, oro, vandens, dirvožemio, augalų, gyvūnų, organinių ir neorganinių medžiagų, antropogeninių komponentų) visuuma bei juos vienijančios natūraliosios ir antropogeninės sistemos.“ (1 str. 1 d.). Be to, apibrėžta, kad „aplinkos apsauga – aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio neigiamo poveikio ar pasekmių, atsirandančių įgyvendinant planus ir programas, vykdančias ūkinę veiklą ar naudojant gamtos išteklius“ (1 str. 2 d.). Šis įstatymas nustato, kad aplinkos apsaugos objektas yra LR teritorijoje esanti aplinka, taigi ir jūros aplinka su joje esančiu jūrinio kultūros paveldu, ir LR jurisdikcijai priklausantis gamtos išteklius (žr. 3 str.). Nustatyta, kad „žala aplinkai – tiesiogiai ar netiesiogiai atsiradęs neigiamas aplinkos ar jos elementų (įskaitant saugomas teritorijas, kraštovaizdį, biologinę įvairovę) pokytis arba jų funkcijų, turimų savybių, naudingų aplinkai ar žmonėms (visuomenei), (toliau – funkcijos) pablogėjimas“

MENININKO ASMENYBĖ

Su Leonardu nekonkuruoja,

Pabaiga, pradžia Nr. 8

Nuo balandžio 8 dienos Nacionalinėje dailės galerijoje Vilniuje veikia dailininko Stasio EIDRIGEVIČIAUS paroda „Veidas ant kaukės“. Seniai lauktas įvykis lankytojams, regis, taip pat ir pačiam dailininkui, kuris nuo 1980 m. gyvena ir kuria Varšuvoje. Parodoje eksponuojama apie 200 kūrinių, sukurtų 1974–2010 metais – aliejinės tapybos darbai, pastelės, akvarelės, kaukės, estampa, piešiniai, skulptūros ir fotografijos.

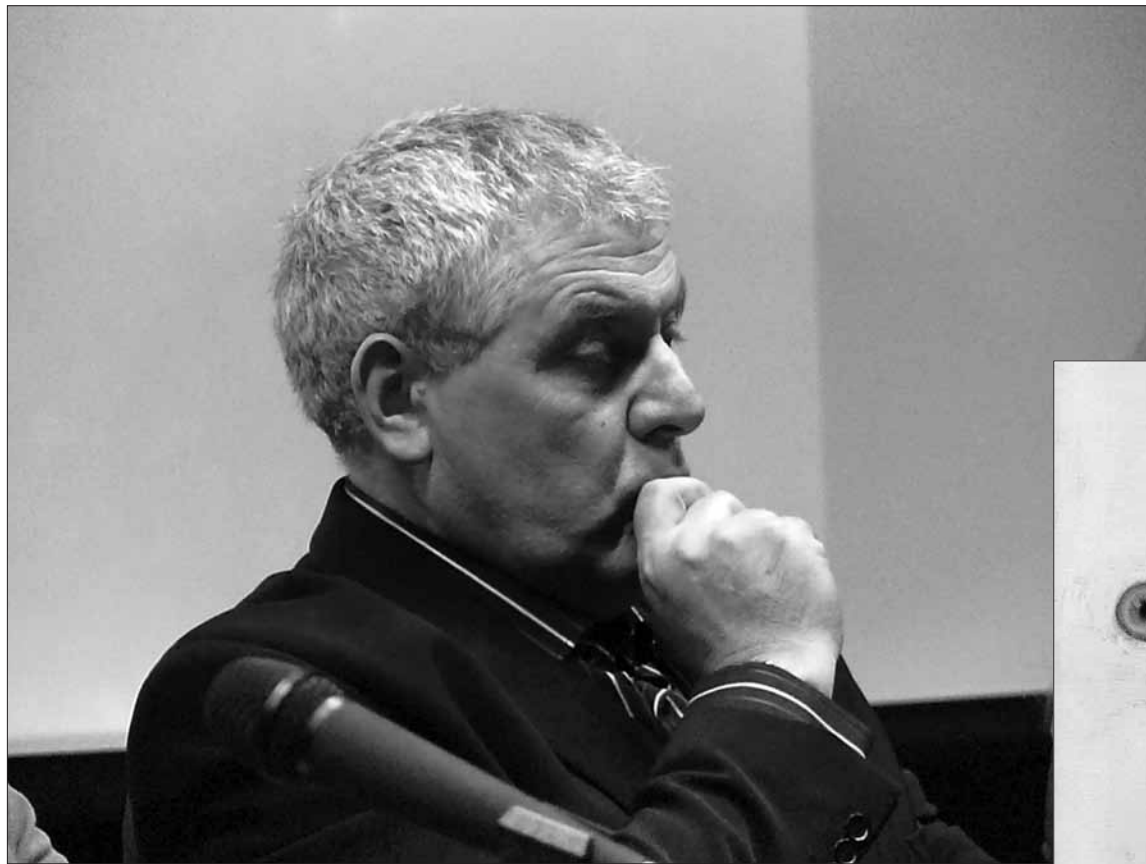
Tęsdami pašnekę su Stasiu Eidrigėvičiumi bandome suvokti nei daug, nei mažai – dailininko požiūrį į kūrybą, jį supantį pasaulį ir gyvenimą. Pažindami kitą visada turim šansą geriau suvokti ir pačius save, o gal ir gerokai daugiau.

Kūrybos laisvė ar priklausomybė

ML. Daugelis apie dailininkų gyvenimą skaitytų knygų mus tarsi pratino prie minties, kad tikras menininkas daug dirba ir sunkiai verčiasi, sakyčiau kūrybinis gyvenimas iš anksto kūrėją pasmerkia nepriteklams. Bet gal esame tam tikrų biografijų savaip nelaisvėje? Kaip vis dėlto materialiai XXI a. pradžioje jaučiasi tarptautiniu mastu pripažintas, labai kūrybingas ir produktyvus dailininkas?

S. Eidrigėvičius. Tai nieko bendro neturintys dalykai. Ką dažnai girdžiui: girdi, šiuolaikiniame mene, jei esi madingas dailininkas, kolekcininkai tik ir laukia, kada sukursi dar vieną darbą, dėl jo konkuruoja, alkūnėmis grumdosi. Bent jau taip laikraščiai rašo. Gal taip ir yra – nežinau. Prie mano kūrinių niekada nebuvo jokių eilių. Galimas dalykas, reikia turėti miklą agentą, kuris sugebėtų kelti ažiotažą, mažus skandalukus, visuotinį susidomėjimą ir rikiuotų norinčiųjų tavo paveikslus pirkti eiles.

Lenkijoje vyko vokiečių dailininko, naujojo realizmo atstovo iš Leipcigo paroda ir vienas laikraštis parašė: „Prie jo paveikslų stovi juos pageidaujantių pirkti eilė“. Nuėjau į tą parodą –

Prieš parodos atidarymą...Dešinėje – dailininko Stasio Eidrigėvičiaus parodos Vilniuje plakatas

viskas tvarkoje, geras dailininkas, bet jo darbai manęs nesujaudino, stipriau plakti širdies nepriverstė. Tai buvo gan iliustratyvūs 2 x 4 m dydžio paveikslai, juos reikia savotiškai perskaityti, bet iš tos parodos dvasiškai turtingesnis ir prašviesėjęs neišėjau. Ir eilutės norinčiųjų tuos paveikslus pirkti nepastebėjau. Bet laikraščių publikacijos mane paveikė, todėl iškart nuėjau pasižiūrėti.

ML. Išmąstymas, išprotavimas ir išjautimas. Kas Jums kūryboje atrodytų svarbiausia?

S. Eidrigėvičius. Gyvenime reikia ir vieno, ir kito, ir trečio, nes tai kūrybą ir vienas kitą papildantys dalykai. Dabar užsisakiau dvylika 2 x 3 m formato, manęs Varšuvoje „laukiančių“ baltų drobių. Klausiu savo sūnaus, ką jis matytų tuose būsimuosiuose paveiksluose? Jis sako: gal tą, o gal kitą... Tą patį klausimą pradėjau už-

davinėti savo pažįstamiems. Tai man savotiškas nuotykis, nes paprastai neklausiu, ką žmonės regi tuščioje drobėje. Parodoje Vilniuje kaip tik eksponuojamos bent penkios tokio didelio formato pastelės. Tokį paveikslą nutapęs, jau į lentyną nepadėsi, jam reikia daug vietos.

ML. Paprastai iš anksto žinote, ką tapsite, ar pati drobė kartais pakužda?

S. Eidrigėvičius. Labai įdomus momentas: arba – arba. Gali būti gaivališkas ir imtis darbo nežinodamas nuo ko pradėti, o paskui kažkas išsivysto, tačiau gali turėti ir labai konkretų sumanymą. Pavyzdžiui, plakato kūrimas (jū sukūriau apie pustrėčio šimto) – privalu turėti labai taiklią mintį. Ir gal net vieną vienintelę. Ta mintis turi atkreipti dėmesį, patraukti, šaukti. Jeigu tos vienintelės minties nerasi, tai ir plakato nebus.

ML. O kaip tą mintį sumedžioti? O gal savo idėjas sumeškeriojate?

S. Eidrigėvičius. Plakatas būtinai turi turėti mintį, antraip nėra ko šios kūrybos imtis. Tarkime, parodos Vilniuje plakatas. Jį kurdamas buvau nupaišęs ištisą ciklą paveikslukų. Pagaliau buvo išrinktas tas, kurį matome. Kas lėmė pasirinkimą? Tai, kad jis maksimaliai paprastas. Dvi plokštumos iš kraštų: baltos spalvos su švelnių potėpių pėdsakais ir rausvos, o per vidurį tamsus rėžis.

ML. Įsižiūrėjęs plokštumose matau dvi įdėmiai žiūrinčias akis, o per vidurį tamsiame fone išryškėja nosis su didelėmis šnervėmis ir sučiauptos lūpos. Liūdono akys žvelgia į parodos lankytoją, tarsi nebyliai kažką klausytų. O gal mes matome savo pačių atspindį? Ar ne tokio lakoniškumo siekia japonai šiuolaikiniame mene?

S. Eidrigėvičius. Plakato kalboje vertinamas kuo didesnis paprastumas. Aš dar galvojau, ar išvis akys čia reikalingos, gal būtų užtekę trijų spalvų derinio. Kita vertus, akys būdingos daugeliui mano darbų – tarsi savotiškas skiriamasis ženklas.

Trijulė, kuri padarė didžiausią įtaką

ML. Kiek to paprastumo mene reikia siekti? Ligi kokios ribos paprastumo paieškoje menas gali slinkti? Kur riba?

S. Eidrigėvičius. Kol menas kalba savo paprastumo kalba – tol gerai.

ML. Geometrinio abstrakcionizmo ir suprematizmo pirmėivis Kazimiras Malevičius (Kazimir Malevič, 1878–1955) savo „Juodą kvadratą“ nutapė 1915 m., mažiau populiariu tapo dvejis metais anksčiau sukurtas jo „Juodas apskritimas“. Toliau eiti jau nelabai buvo kur, nebent nutapytume baltą kvadratą ar apskritimą baltame fone.

S. Eidrigėvičius. Yra nemažai dailininkų, kurie tuos kvadratus ir toliau daro. Kiekvienas dailininkas turi savo pasekėjų. Kad ir Amadėjas Modiljanis (Amadeo Modigliani, 1884–1920) arba

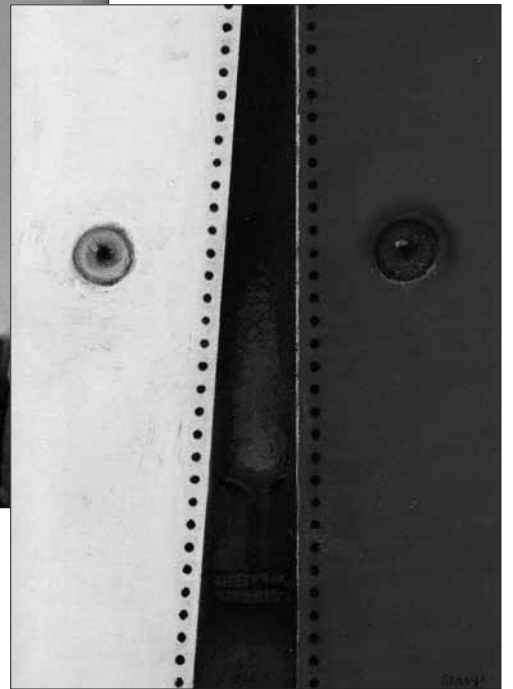
Vasilijus Kandinskis (1866–1944) – yra daugybė jų sekėjų.

ML. O Stasj Eidrigėvičių ar yra mėgdžiojančių?

S. Eidrigėvičius. Tiesiog masė pasekėjų.

ML. O Jūs pats kuo nors sekate?

S. Eidrigėvičius. Man nėra kuo sekti. Kai esi jaunas, gali susižavėti ir sekti, bet man tai jau negresia. Yra dailininkų, kuriais žaviuosi. Vienu metu žavėjaisi Frensiu Beikonu (Francis Bacon, 1909–

1992), paskui Lucianu Froidu (Lucian Freud, g. 1922) ir Davidu Hokney (David Hockney, g. 1937) – visi trys anglų dailininkai. Juos visad vardiju, nes jie man artimi, jų kūryba patinka. Yra ir kitų man patikusių dailininkų, parodose pamatau nemažai man įspūdi darančių kūrėjų, bet tuos tris anglus visada primenu kaip tikrus pavyzdžius. Žinau, kad ši trijulė – tai tikri menininkai iš mėsos ir kraujo. Vienas deformavo vaizduojamus objektus, kitas didelį dėmesį kreipė į kūną, trečias – realistinio meno kūrėjas. Kiekvieno kūryboje galima rasti plusų ir minusų.

Originalių minčių įgyvendinimas – siekiamybės tikslas

ML. Ką išskirtumėte iš senųjų meistrų?

S. Eidrigėvičius. Pirmiausia Mikelandžela da Karavadžą (Michelangelo Merisi da Caravaggio, 1571–1610), Janą Vermejerį (Jan Vermeer, 1632–1675), toliau būtų galima paminėti Rembrantą (Rembrandt Harmenszoon van Rijn, 1606–1669) ir daugybę kitų – eilė susidarytų labai ilga, nes dailės klasika turėjo be galo daug nepaprastų kūrėjų.

ML. Komentuodamas savo paveikslus paminėjote du Renesanso epochos menininkus – Leonardą da Vinčį ir, regis, Mikelandželą. Pasakėte, kad su tokio masto menininkais nežadate rungtis. Ką tuo norėjote pasakyti? Kad šios viršukalnės paprastam mirtingajam nepasiekiamos?

S. Eidrigėvičius. Turėjau mintyje, kad tų meistrų mene pasiektas tobulumas ir jo neįmanoma pergalėti. Bet koks siekis pakartoti būtų beprasmiškas.

ML. Jeigu tobulumas jau buvo pasiektas, tai kuo Jūs siekiate savo menu?

S. Eidrigėvičius. Pasiektas tobulumas perteikiant kūną, proporcijas,

Po parodos atidarymo S. Eidrigėvičius su Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos renginių organizatore Elvyra Požemackaite ir direktore Rima Maselyte bei seserimis Apolonija Chmieliauskiene ir Genute Liutkevičiene

bet kuria savo pasaulį (2)

žmogaus anatomiją, grožį – apie tai kalbėjau. Bet nieko nesakiau apie naujus sumanymus. Dailininkas turi naujų idėjų ir negalvoja, kas prieš jį buvo – tai tavo paties idėjos ir tai svarbiausia. Man svarbu įgyvendinti savo paties originalias mintis. Jeigu pavyksta, jei galiu pasakyti, kad tai ne nužiūrėtos, bet šimtu procentų mano originalios mintys – tai mano siekiamybės tikslas.

Kartais įvairių autorių mintys sutampa ir to išvengti sunku. Jeigu pamatau, kad nuo manęs nukniukta viena ar kita mintis, aišku, mane tai erzina. Kartais man sako: „Gatvėje išvydau plakatą, maniau, kad tavo, bet prieš pamačiau – ne tavo“. Yra buvę, kad kažkas mano raidžių šriftą numėgdžiojo ir net raidžių charakterį nukopijavo. Ką padarysi...

Žodis apie jaunuosius

ML. *Modernūs ieškojimai mene ir sąsaja su tradicija. Ar naujo paieškose svarbu remtis į pamatus? O gal reikia kaip tik atsiriboti?*

S. Eidrigevičius. Reikalinga – nereikalinga. Yra kaip yra. Daugybė jaunų žmonių baigia meno akademijas, nemaža jų dalis kai ką išties naujo, autentiško atneša savąja kūryba. Kitas dalykas, kiek bus suprastas, priimtas jų menas. Kiek beanalizuotume, nieko nepakeisime. Kartais jauno dailininko kelyje daug lemia ir laimės veiksnys.

ML. *Kiek svarbu laiku įsisavinti pagrindus, kuriuos teikia meno akademijos?*

„Teatras“ (popierius, pastelė, 120 x 151), 1991

O gal itin savito talento jaunuolius tik sugadina?

S. Eidrigevičius. Man nėra paprasta atsakyti. Jeigu profesorius gerai piešia, tai ir iš savo studentų pradeda reikalauti gerai piešti, bet ne lavinti

lanką vaizduotę. Ir priešingai. Apie tai pradėję diskusiją galime patekti į labai klaidžius labirintus. Čia nėra jokių kanonų ir sėkmė užtikrinančių taisyklių.

ML. *Kas Jums svarbu mene?*

S. Eidrigevičius. Man atrodo, kad į šį klausimą jau esu atsakęs. Aš pats važiuoju iš Romos į Neapolį, sužinojęs, kad muziejuje ten eksponuojamas Piterio Breigelio Vyresniojo (Pieter Brughel, 1525–1569) paveikslas „Aklieji“. Pamačiau – išsipildė mano svajonė. Net ir vieną tokį paveikslą pamatyti traukia. Jeigu žmogaus svajonė gali išsipildyti, tai reikia to siekti.

ML. *Ką manote apie šiuolaikinę lietuvių dailę?*

S. Eidrigevičius. Šito neklauskite, nes per mažai lietuvių dailę pažįstu.

ML. *Ar ne iš tos pačios terpės išaugote?*

S. Eidrigevičius. Ne. Būtų labai ilgas aiškinimas. Dailininku pasijutau dar studijų metais, tai tiesa. Ėmiausi savo tam tikrų darbų, ir tai jau buvo kūryba. Studentas turi atlikti, kas užduota, bet jeigu turi savo sumanymų, tai juk neklausia dėstytojo, ar jam galima imtis juos įgyvendinti. Darai ir viskas. Taip ir man. Buvo maža salelė, kurioje galėjau daryti savo darbus.

ML. *Jums studijuojant Vilniaus dailės institute (dabar akademija) tam tikra kūrybinė laisvė buvo toleruojama?*

S. Eidrigevičius. Toleruojama ar ne, bet turėjome kūrybinį studentų būrelį, vienu metu buvau net to būrelio pirmininku. Rengėme parodas, susitikimus. Ir nuo to laiko jau buvau užčiuopęs savo kūrybinį pradą. Parodose dalyvauju nuo 1970 m., o Dailės institutą baigiau 1973 metais.

ML. *Kaip vertinate dailės kūrybos pagrindus, gautus Vilniaus dailės institute?*

S. Eidrigevičius. Akademija yra akademija, koks profesorius pasitaiso – atsitiktinumas arba laimės dalykas. Viskas priklauso ne vien nuo profesorių, bet ir nuo paties studento. Kiek jis imlus, gabus, ar ne per daug kritiškas. Jeigu labai kritiškas – nieko neišmoks. Jis turi labai įdėmiai iškla-

syti, kas jam aiškinama. Turėjau mokinį, kurio tėvas paprašė pamokinti sūnų prieš jam stojant į meno mokyklą. Važiavau į namus, mokiau. Bet mokinys pradėjo ginčytis, neturėdamas jokių pagrindų ėmė dėstyti savo tiesas. Jeigu taip, tai kam mokytis, jei nenori savo mokytojo net išklausti.

ML. *Kita vertus, mokinys neturėtų būti ir minkštas vaškas, nes turėtų būti vertinamas užsispyrimas, tvirtas charakteris ginant savo įsitikinimus. Noras įtvirtinti savo tiesą, pasiryžimas keisti, kas atrodo keistina. Tik kurti riba, skirianti kūrybišką drąsą nuo akiplėšiško, nemandagumo, nesugebėjimo įsiklausyti į mokytojo reikalavimus?*

S. Eidrigevičius. Akademija – tai pažinimo proceso dalis. Studentas privalo būti imlus, atviras pasauliui ir savo dėstytojams. Pirmiausia reikia kalbėti pačiam su savimi, o tik paskui reikštis, diskutuoti su kitais, už save daugiau žinančiais ir mokačiais. Studentui privalo sukaupti didžiulį žinių bagažą, įgyti tiek patirties, o tada jau diskutuoti. Kai matau, kad jaunikaitis neturi jokių pagrindų, bet drąsiai reiškia savo mintis, dažniausiai lėkštas, neteisingas, pilsto iš tuščio į kaurą, tai kokia prasmė tokią „diskusiją“ tęsti?

Epilogui

ML. *Daug metų gyvenate Lenkijoje. Kiek Lenkijos menas, kultūra Jums teikia naujų impulsų kūrybai? O gal tuos*

impulsus gaunate iš savyje glūdinčios sukauptos gyvenimo patirties?

S. Eidrigevičius. Kartais matau, kas vyksta Lenkijos dailininkų ir menininkų aplinkoje, kultūros gyvenime, bet turiu savo požiūrį į visa, kas vyksta aplinkui. Ką visa tai duoda mano paties kūrybai net sunku pasakyti. Daug ko esu matęs pasaulyje, todėl kartais net ir nesąmoningai filtruoju įspūdžius, analizuoju, ieškau pozityvių momentų. Kartais nuvažiuoju į parodą, aplankau muziejus, bet didesnio įspūdžio ar poveikio kūrybai visa tai nepadaro. Kuo vyresnis tampi, tuo kritiškiau daug ką vertini, tuo aukštesnė sau ir kitiems keliami vertinimo kartelė.

ML. *Ne kartą pabrėžėte, kad ši paroda „Veidas ant kaukės“ Vilniuje, Jums yra labai svarbi. Ar tai nėra malonus svečio vien gražus gestas parodos rengėjai – Nacionalinei dailės galerijai, jos darbščioms menotyrininkėms? Juk esate pasaulio žmogus, neužsidaręs savajame laike ir geografinėje erdvėje, dalyvavęs daugybėje parodų įspūdingiausiose ekspozicijų salėse.*

S. Eidrigevičius. Jeigu yra galimybė savo meną parodyti liuksusinėje aplinkoje, tai tuo reikia tik džiaugtis. Ar daug kam iš kūrėjų tokia sėkmės korta iškrita? Toli gražu ne visiems. Todėl labai vertinu šią galimybę ir džiaugiuosi, kad apie 200 kūrinių galiu eksponuoti Vilniuje.

ML. *Pirmą kartą Jūsų darbai eksponuojami naujojoje Nacionalinėje dailės*

„Kultūros ir mokslo rūmų antena“ (bronzos, 347 x 60 x 60)

galerijoje. Kaip vertinate galeriją ir jos galimybes?

S. Eidrigevičius. Nuo pat naujosios galerijos atidarymo esu lankęs ne vieną čia surengtą parodą. Išimtinė Povilo Ričardo Vaitiekūno, Algimanto Švėgždos parodos, suprantama, ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio paroda, surengta 2009 m. Nacionalinės galerijos atidarymo proga. Galerijos erdvė puiki, o galimybės pasakiškos. Vilniuje dabar labai geros sąlygos parodyti puikų meną.

ML. *To Jums ir linkiu – rodyti savo puikų, savitą meną. Ir nelaukti, kaip kad nutiko, 18 metų, kol įvyks kita paroda. Ir Jūsų menas, ir Jūs esate reikalingi savo kraštui. Ačiū už išsakytas mintis.*

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Šį savo kurtą ekslibrisą dailininkas Stasys Eidrigevičius mums atsiuntė tuo metu kai Romoje palaimintuoju buvo skelbiamas popiežius Jonas Paulius II (1983)

Laiko ženklai Alpių krašte ir kultūros istorijoje

■ Atkelta iš 1 p.

Kopitkoviėnė rašo apie kalnų stichijos pavilioto Balio Sruogos keliones po Šveicarijos Alpes.

Knygos sudarytoja atidi ir dabarties rašytojams, tad atsirado vietos ir trims lietuvių kūrėjams – Marcelijui Martinaičiui, Sigitui Gedai ir Jurgiui Kunčiniui, kurie jau po nepriklausomybės atkūrimo vienaip ar kitaip savo biografijas susiejo su Šveicarijos lietuvių bendruomene, taigi ir su šiuo kraštu. Tenka tik apgailestauti, kad Sigitas Geda ir Jurgis Kunčinas jau iškeliavo į savo ilgiausiąją kelionę – lietuvių deivių ir protėvių šalį, bet savo kūryba jie išliks ne vienos kartos tautiečių atmintyje. Apie šiuos tris rašytojus rašo jų plunksnos sesė Janina Irena Survilaitė, Lietuvos rašytojų sąjungos narė nuo 2009 metų. Ištėkėjusi 1991 m. pasiliko gyventi Šveicarijoje ir vadina šį savo biografijos posūkį Dievo, likimo ir istorijos dovana.

Jeigu tarp autorių nebūtų J. I. Survilaitės, galėtume tvirtinti, kad knygą rašė „nerašytojai“ ir tada vertinant būtų galima tikėtis šiokių tokių nuolaidų. Tačiau jų nereikia, nes padirbėta iš peties ir iš širdies, ir tą skaitytojas pajaučia iškart. Per savo tautos kūrėjus ir jų likimus turime unikalią progą pažvelgti į tolimą ir kartu tokį artimą kraštą, savaip antipodą lygumų ir visai kitokio istorinio likimo Lietuvai.

Knyga jau žinoma Lietuvoje, spėta pristatyti Pagėgių savivaldybės bibliotekoje ir Pagėgių A. Mackaus gimnazijoje (Jūratė Capersen yra baigusi Pagėgiuose vidurinę mokyklą), Kauno Maironio gimnazijoje ir Kauno menininkų namuose, Vilniaus pedagoginiame universitete, Vilniaus A. Mickevičiaus viešojoje bibliotekoje ir Vinco Mykolaičio-Putino memorialiniame bute-muziejuje. Po Lietuvą pasklido ir didžioji dalis knygos tiražo. Tūkstančio egzempliorių akivaizdžiai nepakanka, norint bent maža dalimi patenkinti skaitytojų žingeidumą. Priminsime, kad knygos rengimą ir leidimą finansavo tuometinis Tautinių pažūmų ir išėivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Gedimino Žemicko nuotraukos

Orų išdaigos Šveicarijos Alpėse: saulėtą dieną akies mirksniu gali užkloti drėgnas rūkas su šlapdriba

Istorijos deivės pavilios

Kelionės susirinkimo vieta buvo Kaunas, tad nuo šio miesto bus teisinga laikyti ir viso žygio pradžią. Vilniečiai neturėtų užsigauti, nes sudarė tik ketvirtadalį iš visų keliavusiųjų. Per rašytojus, dailininkus ir mokslo vyrus Kaunas glaudžiau už bet kurį kitą Lietuvos miestą susijęs su Alpių kraštu. Šveicarija tarsi magnetas traukė įvairių kraštų studentiją, kūrybinę inteligentiją, tarptautinių organizacijų, kurių centrai ar būstinės veikė toje šalyje, narius. Nuo XX a. pradžios ir iki Antrojo pasaulinio karo ne išimtis buvo ir Lietuva.

Ciuriche buvo numatyta konferencija „Laiko ženklai kultūros isto-

rijoje“, tad kelionės laikas autobuse buvo labai dalykiškai ir prasmingai panaudotas – kelias iki Alpių neprailgo. Tą laiką galima pavadinti būsimosios konferencijos generaline repeticija, galima ir tiesiog kelionės dalyvių kūrybinių prisistatymu. Svarbiausioji kelionės organizatorė, XXVII knygos mėgėjų draugijos pirmininkė Dalia Poškienė daugumai keliauninkų buvo davusi namų užduotis: konferencijos pranešimų autoriams pristatyti pranešimų apmatius, svarbiausias idėjas, o likusieji buvo įpareigoti supažindinti su savo veikla, darbais ir pomėgiais. Pristatymai buvo išties turiningi, nes kalbėta apie tai, kas kiekvienam brangiausia – parašytas ir išverstas knygas, savo mokslinį, kūrybinį, leidybinį ar

visuomeninį darbą, sukauptus rinkinius, kolekcijas ir pan. Pagal išgales, jei atmintis nesusilubuos, pamėginsime bent kai kuriuos įdomius žmones ir jų reikšmingus darbus „Mokslo Lietuvos“ skaitytojams pristatyti. Sieksime parodyti, kad kūrybinis tautos potencialas sietinas ne vien su mūsų klasikų darbais ir nėra vien praėjusio laiko atgarsis, bet išlieka ir šiandienos gyvenimo labai svarbia kūrybinės raiškos dalimi. Kai kuriems žmonėms gal net esmine dalimi, todėl jie nusipelnė, kad apie juos būtų plačiau žinoma.

Štai kad ir Marijampolėje gyvenantis Kęstutis Subačius, keliavęs kartu su žmona medike Lina Subačiene. Kadangi Kęstučiui pirmajam buvo suteiktas žodis, tai jį pirmą ir jo svarbiausius gyvenimo pomėgius ir pristatysime. Marijampolė yra bene vienintelis miestas pasaulyje sugebėjęs pastatyti didingą paminklą savo tautos kalbai, ir šis faktas daug ką pasako apie viso Sūduvos krašto žmones. Viename iš internetinių tinklalapių K. Subačius pristatomas kaip verslininkas ir kultūros puoselėtojas. Šių eilučių autoriui sunku pasakyti, kaip Kęstučiui sekasi verslas, nes visos kelionės metu apie tai nebuvo progos paklausti, o štai istorijos ir kultūros dalykus, istorinį jotvingių ir sūduvių likimą aptarinėjome. Tuo gyvena Kęstutis ir, patikėkit, šia sveika „liga“ sugeba užkrėsti kiekvieną.

K. Subačiaus tėvas kilęs iš Šventėžio prie Dusios ežero, o tai senovės sūduvių dvasinio gyvenimo panteonas. Kęstučiui ši sąsaja yra nepaprastai reikšminga, ir kaip pamatysime toliau, jo paties gyvenime suvaidino labai

svarbų vaidmenį. Pačiam Kęstučiui buvo lemta į šį pasaulį ateiti Lazdijuose, augti Veisiejuose prie Ančios ežero. Pokaryje tėvai persikėlė į Užlieknių kaimą Šilutės rajone, kur Kęstutis baigė Juknaičių septynmetę, įstojo į Kauno politechnikumą, baigė jo Pramoninės civilinės statybos skyrių. K. Subačius buvo paskirtas Skuodo rajono statybinės organizacijos darbų vykdytoju, už Skuodo miestelio statė naują plytinę. Įstojo į Kauno politechnikos instituto Statybos fakulteto vakarinį skyrių, kartu dirbo Kauno statybos ir remonto tresto valdyboje. Iš sklandžiai besiklostančios biografijos visiškai neaišku, ar vaikinio pasirinktas gyvenimo kelias kur nors buvo persipynęs su istorijos deivės vaikščiotais paslaptiniais takais. To su-

artėjimo su senųjų sūduvių, jotvingių ir kitų baltų dvasine kultūra iš sausų biografijos duomenų nepajausime ir K. Subačiui pradėjus darbą Skuodo rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoju. Tai įvyko 1965 metais, o 1976 m. buvo išrinktas Kapsuko (taip buvo „perkrikštyta“ Marijampolė) rajono vykdomojo komiteto pirmininku. Pareigos gražiai papuošė biografiją, o svarbiausia, kad pavyko pertvarkyti jam patikėto miesto valdymą ir ūkį į respublikinio pavaldumo miestą, kurio gyvenimui K. Subačius vadovavo beveik iki 1990 m. balandžio pabaigos.

Valstybingumą atstačiusios Lietuvos miestams reikėjo naujų vadovų, tad senąjį vardą atgavusios Marijampolės miesto Taryba išsirikino naują miesto pirmininką, nuo tada jau pradėtą vadinti meru. Tuo metu Marijampolėje kūrėsi Krikščioniškosios kultūros centras, kurio reikalų valdytoju ir buvo pakviestas K. Subačius. Per prabėgusius metus centras tapo solidžia kultūros ir mokymo institucija, o K. Subačius pagaliau galėjo atskleisti, kas visą laiką tarsi glūdėjo šešėlyje – jam visados rūpėjo gimtojo krašto ir tautos istorija, kultūra ir visa tai, kas mūsų šalį daro savitą ir nepakartojamą. Iš to prisirišimo prie savojo krašto praeities ir sugebėjimo per dabartį nutiesti ryšį į ateitį atsirado K. Subačiaus parašytos knygos: 2005 m. išleista „Marijampolės miestas po 1940: istorija, dokumentai, faktai, mintys, datos“, 2006 m. – „Sūduvos kraštas nuo priešistorinių laikų iki XX a. III dešimtmečio“, 2005 m. – „Marijampolės miestas: priešistorė, miesto ištakos, istorija, mintys, kūrėjai“. Nemažai parašytų rankraščių dar guli stalčiuje, bet ateis šviesos valanda ir jiems.

Bendrovės „Kelionių laikas“ ekskursijų vadovės Teodoros Dilkienės pasakojimo klausosi Kauno miesto muziejaus direktorė, LUMA narė Irena Petraitienė, Gražina Višgelgienė, kultūros puoselėtojas Kęstutis Subačius ir kiti kelionės dalyviai

Iš tų laikų, kai būta dvasių ežerų

Grižkime prie K. Subačiaus tėvo gimtinės – Dusios ežero. Pačiam Kęstučiui tai nepaprasta vieta, nes ten jo, kaip sūduvio ir šiandieninės dvasinės jausenos ištakos. Jei būtų kitaip, tikriausiai nebūtų ir jo parašytų knygų.

Dusia – trečias pagal dydį Lietuvos ežeras, Dzūkijos „jūra“ vadinamas, kartu su Metelių ir Obelių ežerais Sūduvos aukštumoje sudaro didžiausią Metelių regioninio parko vertybę. Daug įvairios informacijos galima rasti apie šias ir kitas vietas internetiniuose tinklalapiuose: tiksliai išmatuoti ežerų geografiniai parametrai, suskaičiuotos juose gyvenančios gyvūnų ir augalų rūšys, išvardyta, kur ir kokioje sodyboje galima įsikurti poilsiui, kur praleisti laiką ir panašiai. Jeigu ko ir stinga, tai visai kitokio pobūdžio žinių. Apie senųjų šių vietų gyventojų sūduvių tikėjimą, sakralų santykį su gamta ir konkrečia gyventąja vietoje, ryšius su kaimyninėmis ir toliau gyvenančiomis gentimis ir tautomis. Ačiū Kęstučiui Subačiui, kad priminė važiuojant per senųjų sūduvių ir kitų jotvingių kadais gyventas žemes, taip pat ir dabartinės Lenkijos teritorijoje.

O priminė tai, ką saugo ir lyg paslaptį iš kartos į kartą kažkokiu stebuklingu būdu vis dar perduoda kad ir Dusios ežero vardas. Dusia – tai dvasia, senovėje dvasių ežero būta. Tose žemėse gyvenę jotvingiai tikėjo, kad po mirties žmogaus vėl persikelia į šventus ežerus ar upes – apsiivalyti. Tuose šventėžeruose, šventupėse išsiprausiosios vėlės, anų laikų kalba kalbant, nusimetusios nuodėmių našta, toliau keliaudavo joms lemtais keliais – vyrų vėlės kėlėsi į šventuosius ažuolus, moterų vėlės – į šventąsias liepas.

Ar ne nuostabus tikėjimas, susijęs gamtą, žmones supusį pirmąpradį ir civilizacijos dar nenuteriotą kalvų, miškų, ežerų ir upių grožį? Visa aplinkui buvo sakralu, šventa, prasminga, gyva, nes į žmogų bylojo gamtos ir kadais ten gyvenusių protėvių vaizdiniais ir kiekvienam suprantama kalba. Kaip toje slaptųjų ženklų aplinkoje turėjo jaustis žmogus? Veikiausiai panašiai, kaip kad mes pasijuntame įžengę į didingą katedrą. Skirtumas tas, kad šventovės ir katedras mūrimo žmonės, o žaliu gamtos skliautus formavo šventų ažuolų ir ažuolynų šakos, šventėžerius ir šventupes paliko šiuos žemės plotus prieš 115 tūkst. metų uždengę ir tik prieš 13 tūkst. metų baigę tirpti paskutinysis ledynas. Paskui tirpstantį ledyną tolyn į šiaurę paskui pradėjusią želti žolę keliavo šiaurės elniai, paskui juos traukė ir žmonės. Jeigu senuose kapinyuose aptinkamos šiaurės elnių figūrėlės, gal tai ne šiaip sau atsitiktiniai dalykai? Ar ne čia gyvenusių žmonių pašamonėje buvo užkoduota ir saugoma tai, kas vyko tūkstančius metų iki jų, o palikuonims buvo perteikiama pasakų pavidalu? Viskas tarpusavyje susiję – gamtos reiškiniai ir klimatas, žaliosios gamtos apdangalas ir gyvūnija, o kartu ir žmogus, kaip tos gamtos neatšiejama dalis. Net ir seniausia praeitis nemiršta, bet mums nesuvokiamais būdais per pasakas, senųjų laidojimų įkapes vis dar prabyla ir į šiuolaikinių žmonių sielas. Gal kas pasakys, jog visa tai nepraktiškos ir šiais laikais mažai kam reikalingos žinios, bet kodėl kelia nerimą, jaudina ir iš pašamonės gelmių žadina, prikelia vaizdinius, kurie ligi tol tyliai slypėjo, bet nuo ežero ar upės ištarto vardo, tarsi gyvos būtybės, staiga atgijo? Kas paaiškina, kokios jėgos čia veikia ir kodėl tie vardai randa atskambį mūsų dvasioje?

Šveicarijos lietuvių bendruomenės pirmininkė Jūratė Caspersen

Gamta veikė čia gyvenusius žmones ir teikė pagrindą kurti savąją kultūrą, labai savitą, išaugusią iš natūros ir žmonių veiklos glaudaus ryšio. Todėl ta kultūra tokia organiška ir mums brangi, nors mūsų laikus pasiekė po daugybės gamtinių, priešistorinių ir istorinių kataklizmų. Senosios Europos žemdirbių kultūroje, kurioje vyravo Didžiosios Deivės (Motinos) kultas, klestėjo taiki civilizacija, kurios pagrindas buvo meninė kūryba ir – verta įsidėmėti – nematerialiosios, bet dvasinio gyvenimo vertybės. Didžioji Deivė simbolizavo Žemę, pačią Gamtą, to meto žmonių tikėjimas buvo suvokiamas kaip pačios Gamtos dalis. Neatitiktinai ir Senosios Europos civilizacijos tyrinėtoja Marija Gim-

senoji neolito kultūra, kurią siejame su Senąja Europa ir matriarchatu, be pėdsako neišnyko. Vyro kultą atnešę ir su Senosios Europos kultūra sumišę indoeuropiečiai vargu ar galėjo sudaryti nukariautos Europos gyventojų daugumą. Jie sugebėjo primesti čionykščiams gyventojams savo kalbą, visuomenės sanklodą, bet jų palikuonys tapo čia vyravusios kultūros, bent jau tam tikros jos dalies, savaip įkaitais.

Būdami indoeuropiečių palikuonys turėtume neužmiršti, kad mūsų gyslose teka ir Senosios Europos gyventojų kraujas, o vadinamojoje indoeuropiečių kultūroje įdėmi akis gali atsekti ir matrilinijinės kultūros pėdsaką. Tik reikia įdėmaus žvilgsnio ir noro tas paslaptis atskleisti.

Lietuvos universitetų moterų asociacijos (LUMA) Kauno skyriaus pirmininkė, Kauno technologijos universiteto doc. Liudvika Naginevičienė ir LUMA prezidentė, XVII knygos mėgėjų draugijos pirmininkė Dalia Poškienė

butienė sakė: „Mums reikia ryšio su žeme, augalais ir gyvūnais, o tai ir yra Senosios Europos kultūra“. Tyrinėtoja kvietė sustoti, susimąstyti, o gal ir sugrįžti, kol dar ne viskas prarasta. Tik ar galima atgal pasukti Laiko ratą?

Būtų įdomu panagrinti, kiek taiki civilizacija gyvybinga ir ar pajėgi atsispirti išorinei jėgai. Ar taikumas nėra silpnumo išraiška kitokios sanklodos pasaulyje? Senosios Europos civilizacija neatsispyrė iš Eurazijos stepių Europą užplūdusioms klajoklių indoeuropiečių gentims, atnešusioms patriarchalinės visuomenės sanklodą su jos vyriškais dievais, nuolat kariaujančiais, vaisinančiais ir kitais būdais per jėgą save įtvirtinančiais. Pirmieji Senosios Europos nykimo ženklai pastebimi V tūkstantmetyje pr. Kr., o IV tūkst. pr. Kr. viduryje jau galima kalbėti apie visišką Europos indoeuropizavimą. Vis dėlto ir

Įkapių kalba tikslesnė už metraščių

Kuo čia mums gali būti įdomi ir reikšminga žemė, per kurią buvo nusidriekęs mūsų kelionės, bent jau jos pirmosios dienos maršruto dalis? K. Subačius atkreipė dėmesį į senuosius sūduvius ir Sūduvą kaip vieną iš labai reikšmingų visos baltų etninės kultūros pamatų. Prisiminkime Aleksandrijoje gyvenusių ir to miesto garsiosios bibliotekos sukauptas žinias naudojusį graikų matematiką, astronomą ir geografo Klaudiją Ptolemėjų (87–150). Tai jis aišniau paliko fundamentalų veikalą „Geografija“, dėl ko ir daugeliui amžių praėjus vadinamas kartografinis „tėvu“. Šis mokslo vyras remdamasis gausiausiais papirusų, rankraščių ir kitais žinių šaltiniais savo „Geografijoje“ pateikė gausiausių to meto žinių sankaupą apie pasaulį.

Paminėjo ir du mums ypač svarbius etnonimus – galindus (veikiausiai prūsų gentį) ir sūdinus (sūduvius). 2009 m. minėdami Lietuvos vardo istorijoje paminėjimo Tūkstantmetį, truputį gal užgavome dabartinių sūduvių savigarbą. Mat jausdamiesi senųjų sūduvių palikuonimis jie nepamiršo, kad jie mažų mažiausiai pusdevinto šimtmečio anksčiau už Lietuvą (Litua) paminėti rašytiniame šaltinyje.

Tenka pritari K. Subačiui: tokie dalykai atsitiktinai nevyksta. Geležies amžiuje Gintaro kelias sausuma jungė gintaringą Sembos pusiasalį ir kitas baltų žemes prie Baltijos jūros su Romos imperija. Veikiausiai per prekybą gintaru ir kitomis prekėmis sklido žinios Europoje ir apie aiščių kraštus. Prūsų ir jotvingių kultūros „aukso amžius“ (I–IV a.) taip pat sietinas su Gintaro keliu ir intensyvia prekyba su Romos imperijos teritorijomis.

Pasak archeologės profesorės Marijos Gimbutienės, sūduviai buvo didžiausia gentis, kuri taip pat vadinta jotvingiais. Nestoro kronikoje pirmą kartą jotvingiai paminėti 945 metais, vėlesniais laikais istorijos šaltiniuose bent jau tris šimtmečius minėti daug kartų. Sūduva minima visose XIII–XV a. vokiečių kronikose. Kazimieras Būga sūduvių vardą kildino iš Paneunio „sūdas“ – savas, arba upėvardžio „Sūduonia“ – kairiojo Šešupės intako, o krašto pavadinimą Jotva – iš neišlikusios Jotvos upės vardo. Esama ir kitų jotvingių vardo kilmės aiškinimų. Mums svarbu žinoti, kad jotvingiai, sūduviai, dainiviai ir polesiečiai kadais sudarė

įkaps: mirusiojo kūnas buvo sudegintas, šalia gulėjo palaidotas nesudegintas žirgas. Vadinasi, jau būta diduomenės ir genčių junginių, galima atsekti klasinės visuomenės užuomazgas. Iš viso kapi-nyne rasta apie 300 palaidojimų, iš kurių vienas įspūdingiausių – II–III a. žemdirbio kapas. Šalia rastas kirvis, ietigalių, peiliai, skiltuvas, kaltelis, pjautuvas su kauline rankena ir medinis arklas su kastuvo pavidalo geležiniu noragu. Tai seniausias geležinis noragas, kurį pavyko aptikti, visame baltų gyventame areale. Rastos liejimo formos ir tigliai metalui lydyti. Radiniai rodo sūduvius mokėjus apdoroti metalus ir aukštą jų žemės dirbimo kultūrą, o aptiktos monetos patvirtina prekybos ryšius su Romos imperija ir kitais tolimais kraštais. Ko verti įvairaus plauko „misionierių“ tvirtinimai, esą baltai būvę labai atsilikę, kultūrą gavę iš dosnių kaimynų. Niekam ne paslaptis, kam toks mūsų senųjų protėvių žeminimas buvo naudingas – kolonizacinės ideologijos įtvirtinimui.

Ūkinis ir kultūrinis pakilimas, kurį mums primena jotvingių kapinynas šalia Šveicarijos kaimo, leido išsiskirti turtingoms jotvingių giminėms, ką patvirtina ir kiti kapinynai Suvalkų žemėje. Bežadziai pilkapiai kartais iškalbingesni ir už metraščių tekstus, iš kurių kartais dar tenka gliaudyti tiesą, atmetant pramanus, o įkaps nemeluoja kaip tikriausi daiktiniai įrodymai. Jos byloja apie politeistinį jotvingių tikėjimą į saulę, mėnulį, žvaigždes, gamtos jėgas ir, žinoma, ugnį ir vandenį. Suprantama, žalčio kultui teko išskirtinė vieta, kaip ir ožio kultui. Apie mirusiųjų reinkarnaciją, kurioje svarbus vaidmuo teko šventiems ežerų ir upių vandenims jau buvome užsiminę. Nebuvo reikalo statyti atskirų šventyklų, nes gamtameldiškus ritualus jotvingiai ir sūduviai, kaip ir kitos baltų gentys, atlikdavo šventgirėse ir šventų medžių aplinkoje. Kur rasi geresnę vietą atnašauti aukas ir bendrauti su protėvių sielomis?

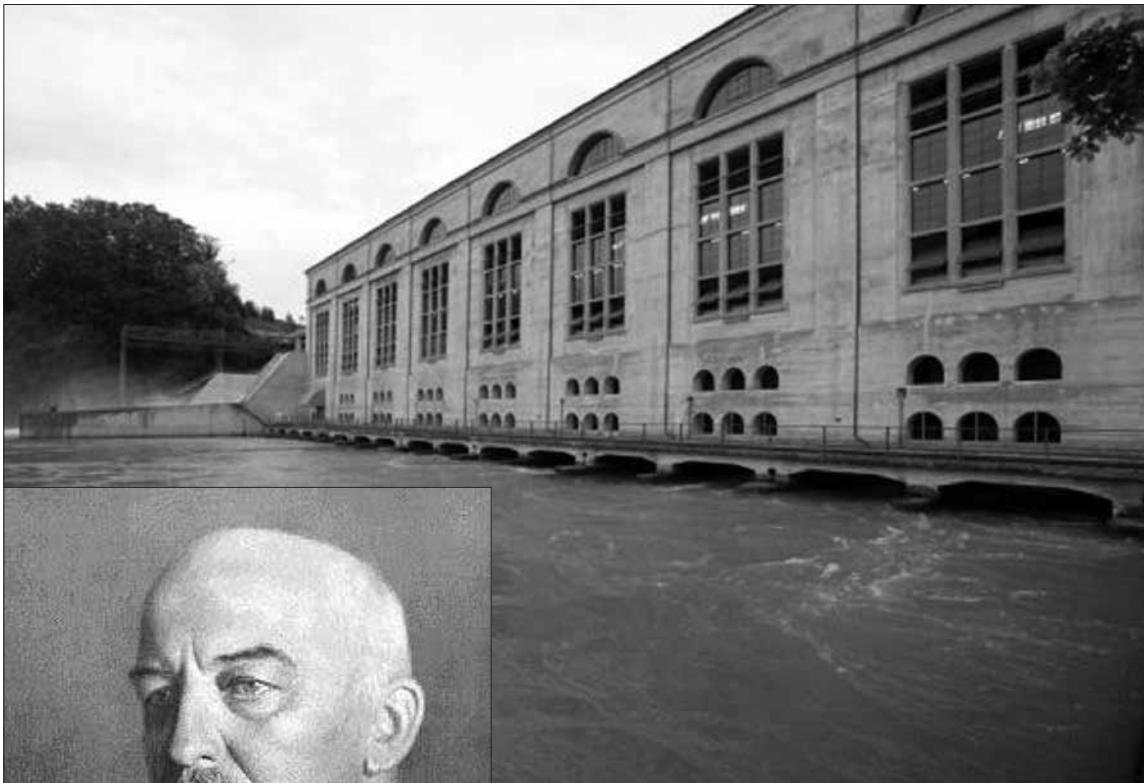
Šiurpilio piliakalnis istorinės atminties sargyboje

Jotvingių žemes paveikė V–VI a. tautų kraustymasis. Iš Polesės ir Padnieprės pajudėjo atskiro gimininių baltų gentys, spaudžiamos slavų. Savo ruožtu ir jotvingiai X–XII a. rengė žygius į lenkų ir rusėnų žemes, o XIII a. jų žemei atnešė bene didžiausius išbandymus – prasidėjo kryžiuočių ekspansija. 1248–1255 m. jotvingius puolė suvienytos lenkų, rusėnų ir kryžiuočių pajėgos. 1283 m. kryžiuočiai 8 mėnesius laikė apgulę svarbiausią jotvingių pilį – Šiurpilį. Įveikė tik atsiradus išdavikams.

Šiurpilis VI–VII a. buvo sūduvių genties centras, o vėlesniais laikais galėjo būti gerokai platesnės teritorijos – nuo Nemuno iki Didžiųjų Mozūrų ežerų karinis centras. Kaip tais laikais vadintas Šiurpilis sunku pasakyti, o 1273 m. Hipatijaus kronika mini kunigaikštį Šiurpą. Veikiausiai nuo šio istorinio asmens kilo pilies ir kaimo vardas. Truputį keista, kad ir ežeras virto Šiurpiliu, nors analogų turime: Trakų Bernardinų ežeras dar vadinamas Lukos ežeru (nuo Vytauto bendražygio Lukos vardo). Beje, Šiurpilis susijęs ir su Trakus valdžiusio Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio vardu, kurio kariai Šiurpilyje 1382 m. narsiai kovėsi prieš kryžiuočius.

Kryžiuočiams jotvingius išžudžius, dalį perkėlus į kitas vietas (Sembą), o kitiems pasitraukus į Lietuvos gilumą, šias vietas valdė ir gynė Lietuvos didieji kunigaikščiai.

Bajoras iš Lietuvos – elektrifikacijos Šveicarijoje pradininkas

Mühleberg vandens jėgainės turbinų pastatas

Inžinierius Gabrielius Narutavičius

Lijana TAGMANN
Šveicarija

Istorijos vingiuose ieškant to, kas sieja tokio skirtingo likimo šalis kaip Lietuva ir Šveicarija, žvilgsnį patraukia Gabrieliaus Narutavičiaus asmenybė. 1865 m. Telšiuose gimęs bajorų kilmės žemaičio apskrities teisejo bei dvarininko ir kilmingos lenkės sūnus, 1918 m. Lietuvos Nepriklausomybės akto signataro Stanislovo Narutavičiaus brolis, didžiąją savo gyvenimo dalį praleido Šveicarijoje. Jis – vandens jėgainių statybos ir elektrifikacijos Šveicarijoje pradininkas. Kaip ir ne vieną jo amžininką, Gabrielių Narutavičių į Šveicariją pirmiausia atvedė plaučių liga. Baigęs gimnaziją, išvažiavo į universitetą Sankt Peterburge, kur studijavo Fizikos ir matematikos fakultete. Tačiau liga privertė studijas nutraukti ir 1886 m. G. Narutavičius atvyko pasigydyti į Davą. Sveikatai pagerėjus jis įstojo į Ciuricho Valstybinės aukštosios technikos mokyklos Statybos fakultetą. Pirmasis jo darbas 1891 m. baigus studijas, buvo St. Galleno geležinkelio statybos biure. Kadangi buvo puikus statybos inžinierius, 1895 m. G. Narutavičius tapo Reino reguliavimo

darbų vadovu, kiek vėliau buvo pasamdytas vieno garsiausių vandens jėgainių statyboje besispecializuojančio inžinierių biuro Rytų Šveicarijoje. Jo darbai buvo eksponuoti tarptautinėje parodoje Paryžiuje. Profesinė sėkmė lėmė tai, kad jis tapo ne tik elektrifikavimo Šveicarijoje pradininku, bet ir jėgainių kitose Vakarų Europos šalyse statytoju. 1907 m. G. Narutavičiui buvo pasiūlyta profesoriaus kėdė toje pačioje Valstybinėje aukštojoje technikos mokykloje Ciuriche. 1913–1919 m. jis buvo Vandens statybos fakulteto dekanu, taip pat Vandens ekonomikos komiteto prie Valstybinio vidaus reikalų departamento nariu. Greta akademinės bei kitokios veikos nenutraukė darbo ir jau savo paties inžinerijos biure, tad netrukus profesorius imtas laikyti vienu geriausių Europoje vandens jėgainių statybos bei geologinių struktūrų ekspertu. 1914 m. Šveicarijos vyriausybė delegavo jį į Tarptautinį Reino reguliavimo komitetą, o po metų jis jau buvo jo pirmininkas. Su G. Narutavičiaus vardu siejama Šveicarijos Mühleberg, Oberhasli, Eglisau vandens jėgainių statyba. Svarbiausia iš jų – Mühleberg, pastatyta užtvankus Wohlensee ežerą, tuo 1917–1920 m. laikotarpiu, kai smarkiai augo elektros energijos poreikis. Jos turbinų bei valdymo įrenginių pastatai priskirtini gražiausiems XX a. pirmųjų dešimtmečių betono pastatams.

Šiandien galima tik spėlioti, kaip būtų susiklostę G. Narutavičiaus ryšiai su gimtąja Lietuva, jei ne politinė bei kultūrinė situacija XIX a. pabaigoje –

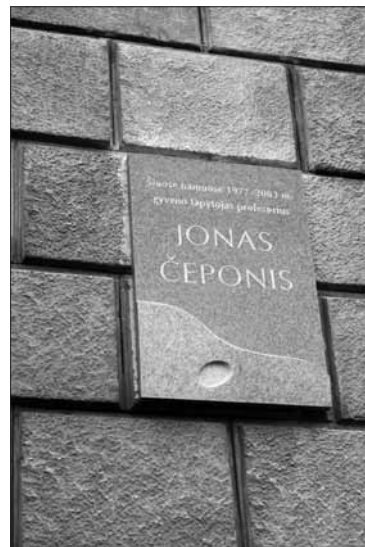
XX a. pradžioje rytinėse Rusijos imperijos žemėse. G. Narutavičiaus tėvas Jonas Narutavičius buvo 1863 m. sukilimo dalyvis, o pats G. Narutavičius, nors ir nebuvo politiškai aktyvus, dar studijų metais Ciuriche palaikė ryšius su nuo rusų valdžios besislapstančiais lenkais bei kairiųjų pažiūrų emigrantų partija. To pakako, kad Rusijoje jis imtas laikyti pavojingu revoliucionieriui, kuriam suimti buvo išduotas valdžios orderis. Tokiu būdu kelias atgal į gimtinę G. Narutavičiui buvo užkirstas.

Nors ir turėdamas žemaitiškas bajoriškas šaknis, G. Narutavičius, skirtingai nei jo brolis Stanislovas, nebandė savyje derinti lietuviškumo ir lenkiškumo. Ir tai suprantama. Ilgalais gyvenimas Šveicarijoje (nuo 1895 m. jis buvo šios šalies pilietis) nesuteikė jokių galimybių reikštis pirmajai – lietuviškajai tapatybei. Kita vertus, jis, veikiausiai, kaip ir didelė dalis Lietuvos bajorijos, tapatino save tik su lenkais. Draugystė su Juzefu Pilsudskiu ir tikėjimas jo idėjomis G. Narutavičių palaipsniui atvedė į politinį Lenkijos gyvenimą. 1920 m. kviečiamas Lenkijos vyriausybės jis paliko Šveicariją ir tapo Lenkijos viešųjų darbų ministru. Po dviejų metų jam atiteko užsienio reikalų ministro portfelis, o tų pačių metų pabaigoje jis buvo išrinktas pirmuoju Lenkijos prezidentu. Deja, neilgam. Po kelių dienų dėl politinių motyvų G. Narutavičius buvo nužudytas.

Istoriniai šaltiniai leidžia manyti G. Narutavičių buvus pareigingą, liberalų, praktišką ir santūrų žmogų. Dar vaikystėje išmokęs vokiečių kalbą, o vėliau baigęs vokišką gimnaziją Liepojoje, G. Narutavičius Šveicarijoje perprato ir šveicariško dialekto subtilumus. Tarmiškai jis kalbėjo taip gerai, kad turgaus prekiautojos jį palaikydavo kaimiečiu. Profesinėje srityje jo žavėjimąsi technika atspindėjo posakis: „Inžinierius yra tarsi Dievas“.

Toks lakoniškas portretas iškilios asmenybės, kurios likimo vingiai sujungė dvi tolimas ir labai skirtingas šalis – Lietuvą ir Šveicariją.

Atidengta atminimo lenta dailininkui profesoriui Jonui Čeponiui

Profesorių primins nestandartinė atminimo lenta

Juozas ELEKŠIS

Vilniuje, ant namo Alberto Goštauto ir Jakšto gatvių sankirtoje, paminint gimimo 85 metines, atidengta atminimo lenta profesoriui Jonui Čeponiui (1926 04 02–2003 01 07). Profesorius buvo labai kuklus ir paprastas žmogus. Net ne visi namo gyventojai žinojo, kad jis yra profesorius, Lietuvos valstybines premijos laureatas, vienas žymiausių XX a. antrosios pusės šalies tapytojų. Dailininkų sąjungos rekomendacijoje, siūlant atidengti atminimo lentą, rašoma: „Jo kūryba padarė didelę įtaką 7-ojo ir 8-ojo dešimtmečių sandūroje formuojantis naujam Lietuvos meno sąjūdžiui, kuris sąlygojo grįžimą į modernizmą“. Atminimo lentą sukūrė jo sūnus Ramūnas Čeponis.

Jonas Čeponis gimė Gaveikėnų kaime, Ignalinos rajone. Vilniaus dailės institute (dabar akademija) įgijo dailininko tapytojo kvalifikaciją. Nuo 1961 m. aktyviai dalyvavo šalies meniniame gyvenime. Dėstė dailę architektūros studentams Vilniaus inžineriniame statybos institute (dabar Gedimino technikos universitetas). 1976 m. Jonui Čeponiui suteiktas Lietuvos nusipelnusio meno veikėjo garbės vardas. 1984 m. už kūrybą jis gavo Lietuvos Valstybinę premiją, o 1986 m. jam suteiktas Lietuvos liaudies dailininko garbės vardas. 1997 m. profesoriui paskirta Lietuvos dailininkų sąjungos premija.

1980 m., jau būdamas docentu, Jonas Čeponis pradėjo dėstyti Vilniaus dailės instituto Vaizduojamosios dailės fakultete, Tapybos katedroje. Dėstė

tapybą scenografijos ir tapybos specialybės studentams. 1988 m. jam suteiktas profesoriaus vardas. Profesorius atstovavo lietuvių tapytojų koloristų mokyklai, puoselėjo specifinę tapybos kalbą, kėlė estetinės kultūros nuostatas. Tapė figūrines kompozicijas, portretus, natūrmortus, peizažus, abstrakcijas. Be įvairių apdovanojimų, kūrėjo darbų įvertinti labai svarbus jo darbų įvertinimas visuomenėje. Čia su Jonu Čeponiui gali lygintis retas kūrėjas. Jo kūrinių parodos buvo ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Vokietijoje, JAV, o grupinėse parodose dalyvavo daugiau nei 80 pasaulio šalių. Galima paminėti tik jų dalį – Angliją, Italiją, Kanadą, Japoniją, Venesuelą, Švediją, Suomiją, Indiją, Belgiją, Jungtiniai arabų emyratai, Šveicarija, Peru, Graikija, Ispanija, Turkija, Rumunija, Filipinai. Jono Čeponio darbų yra Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Bulgarijos, Latvijos dailės galerijose, Prancūzijos dailės, Kelno (Vokietija) meno muziejuose. Profesoriaus tapybos darbų yra įsigiję privatūs Vokietijos, Austrijos, Suomijos, Japonijos, Izraelio, Prancūzijos, Lenkijos, Šveicarijos, JAV ir, žinoma, Lietuvos kolekcionieriai. Įsimintinos jo drobės: „Vilniaus panorama“, „Stuokos Gucevičiaus gatvė“, „Medžiai rudenį“, „Vilniaus gotika“, „Vakaras uoste“, „Siluetai“, „Paslaptingas vakaras“. Visų neišvardinsi. Jo kūriniuose vaizdai dažnai suabstraktinti, motyvai pateikiami fragmentiškai, panoramiškai konfigūruojami, būdingi dekoratyvūs kontrastingi spalvų deriniai. Sovietiniais metais Jonui Čeponiui, kaip modernistui, buvo sunku prasimušti pro vadinamojo socialistinio realizmo barjerus. Visą gyvenimą atidavęs karalienei Spalvai ir Menui, kaip jam įprasta, nieškojo užtarėjų, nesidangstė savo vardais ir premijomis, o intensyviai dirbo.

Į atminimo lentos atidengimą, kurio iniciatorius buvo namo bendrijos pirmininkas, meno kūrėjas Tomas Bagackas, susirinko profesorių pažinoję ir gerbę žmonės, giminaičiai, buvę kaimynai. Atidengimo ceremonijos pradžią sudrebindami visą namą paskelbė Albino Batavičiaus ir Ipolito Petrošiaus pučiami senoviniai ragai. Po Tomo Bagacko įžanginio žodžio lentą atidengė buvęs profesoriaus studentas, Seimo narys Saulius Stoma. Svečiai buvo pakviesti puodelio kavos į buvusį dailininko butą, kur jo šeima padėjo bendrijai ir kaimynams už iniciatyvą ir finansinę paramą įamžinant J. Čeponio atminimą.

Namo bendrijos pirmininkas Tomas Bagackas Jono Čeponio našlei Danutei įteikė gėlių

Mokslo Lietuva

Gerbiami skaitytojai, laikraštį *Mokslo Lietuva* galite prenumeruoti ne tik pašto skyriuose, bet ir internetu, tinklalapyje www.prenumerata.lt. Taip pat galima prenumeruoti prekybos centrų MAXIMA XX ir MAXIMA XXX informacijos skyriuose.

Seime – „Prakalbinti ažuolai: tūkstantmečio Lietuva“

Vytas RUTKAUSKAS
Rietavo Oginskių kultūros istorijos
muziejaus direktorius

1924 03 03 Kretingos apskritys Endriejavo valsčiaus Auksorų kaimo ūkininkų Izabelės ir Antano Ruškių šeimoje gimė penktas vaikas. Pakrikštytas Antano vardu, pagrandukas, nuo mažens garsėjo žvitrumu ir išmonėmis. Ne veltui mažąjį vėjųkumą kaimynai praminė „Ruškio šermuonėliu“. Tačiau beprasmiškoms šėlionėms nebuvo laiko. Dėl tėvelių, ypač motinos, rūpestingumo visi vaikai nuo mažens buvo pratami prie darbo, mokomi visa širdimi mylėti Dievą ir Tėvynę. Į vaikų širdis buvo įdiegtas gilus supratimas, kad žodis „meilė“ be stiprios dvasios, tikėjimo, nuoširdumo, atjautos, pasiaukojimo, be darbo prakaito ir žemės druskos yra tik tai tuščias beprasmiškas garsas.

Mokydamasis Endriejavo mokykloje ir Rietavo žemės ūkio mokykloje Antanas mėgo piešti, drožinėti, aktyviai sportavo, dalyvavo saviveiklos būreliuose. Gerai įsidėmėjo 1937 m. Kaune vykusią jaunlietuvių sporto šventę, prezidento

skaudžių tremties išgyvenimų. Ištikimas Žemaitijos ir Lietuvos patriotas Atgimimo metais sugrįžo ir prie medžio drožybos – pradėjo kurti

unikalią kolekciją padovanojo Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejui. Tarpininkaujant Seimo nariui Justinui Urbanavičiui, buvo nutarta visos

kolekcijos retrospektyvinę parodą surengti Seimo parodų galerijoje. Parodos atidaryme kovo 23 dieną dalyvavo autorius, jo artimieji, nemažas būrys vilniečių, svečiai iš Rietavo, Endriejavo, Raudondvario, Kauno. A. Ruškį sveikino Seimo nariai Justinas Urbanavičius, Jurgis Razma, Auksutė Skokauskienė, Socialinės apsaugos ir darbo ministras Donatas Jankauskas, Rietavo miesto meras A. Černeckis, Endriejavo seniūnė Lai mutė Šunokienė, profesorė Ona Voverienė, kiti iškilūs valstybės ir visuomenės veikėjai. Istorinės atminties puoselėtoja dr. Aldona Vasiliauskienė, pasidžiaugusi, kad visa kolekcija patenka į muziejinių glėbį, pasakojė apie bendradarbiavimą su A. Ruškiumi įamžinant vyskupo Mečišlovo Reinio atminimą. Vieno iš pirmųjų Žemaitijos regiono partizaninės kovos vadų Jono Šemaškos sūnus Alvydas Šemaška priminė, kaip

Marijos skulptūrėlė

1945 m. gegužės mėnesį Antanas Ruškys jo tėvui padėjo susitikti su vietos partizanais. Muziejaus direktorius Vytas Rutkauskas akcentavo parodos edukacines, patriotinio ugdymo galimybes.

Renginį vedė Rietavo Lauryno Ivinskio gimnazijos direktorės pavaduotojos Viktorijos Paulauskienės vadovaujami moksleiviai. Šiltą tarpininko bendravimo nuotaiką kūrė M. K. Oginskio meno mokyklos kanclerė Jolita Budrienė.

Birželio mėnesį ekspozicija iš Vilniaus sugrįš į Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejų, kad čia toliau įtaigiai žadintų visuomenės, ypač jaunosios kartos, savimonei, brandintų atsakomybę už gimtojo krašto ir Tėvynės likimą.

drožinių ciklą, skirtą Lietuvos tūkstantmečiui. Darbas užsitęsė daugiau nei dešimtmetį. Beveik pusantro šimto darbų kolekcija „Prakalbinti ažuolai: tūkstantmečio Lietuva“ atspindi svarbiausius mūsų tautos ir valstybės istorijos bruožus: pirmuosius valstybės valdovus, kunigaikščius, carinės spaudos sutemas, tautinės savimonės brenimo aušrą, pagrindinius jos žadintojus. Nemažą kolekcijos dalį sudaro laisvos Lietuvos atspindžiai – Vasario 16-osios signatarai, tuometinio Lietuvos so-

džiaus vaizdai. Toliau – katastrofiški Stalino ir Hitlerio suokalbio padariniai: tremtis, herojiška partizaninė kova, sovietinių lai-

kų nevilts ir vėl – naujo dvasinio patriotinio prisikėlimo viltis, kitos šių dienų realijos. Visa Antano Ruškio pavaizduota Lietuvos istorijos panorama paremta nesunaikinamais tikėjimo Dieviškos malonės pamatais, kurių atspindi subtiliai išdrožinėti Dievo Sūnaus, Marijos, Šv. Petro, angelų skulptūriniai daugybės bruožai.

Šių metų pradžioje Antanas Ruškys savo

Laiko ženklai Alpių krašte ir kultūros istorijoje

■ Atkelta iš 11 p.

Nuo Šiurpilio kaimo tik du kilometrai iki buvusios Šiurpilio pilies. Ši vietovė ir šiandien dėl nuostabaus ežerno ir išpuodingo piliakalnio išlieka kaip tikras Suvalkų žemės papuošalas. Nebent kitataučiai reiktų padėti išsiversti, ką reiškia senieji vardai, jau gerokai „aplenkinti“, tik ne lietuviui. Vargu ar žodžių semantika ką nors byloja kitataučiams, o mums ir nedviprasmiška ir labai aiški. Kastinio ežeras varto „Kopane“, Egluvos (Eglinis) – „Jeglówek“, Eglynėlio – „Jeglóweczek“, lygiai kaip toliau esantis Skomanto ežeras, šalia kurio stovėjo sūduvių vado Skomanto pilis, tapo „Skomękie jezioro“. Lenkai Šiurpilio ežerą, kaimą ir pilį vadina „Szurpily“. Dabar šis jotvingių piliakalnis vadinamas pilies kalnu (Gura Zamkova), kuris iškilęs 54 m virš keturių jį supančių ežerų (228,1 m virš jūros lygio). Ir šiandien matomos trijų gynybinių pylimų liekanos.

Dabar šiose kadais sūduvių gyventose, o vėliau lietuviams tekusiose vietovėse 1976 m. įsteigtas Suvalkų kraštovaizdžio parkas – pirmas tokio pobūdžio parkas Lenkijoje (6 284 ha ploto). Iš šių vietų savo pradžią gauna ir mūsų Šešupė – išteka iš pelkutės šalia Šešupėlės (Šešupka) kaimo. Kalbininkai J. Endzelynas ir E. Frenkelis šaknį „šeš“ siejo su „šešėliu“. Įdomu, kad vienoje iš indų kalbų žodis „šišara“ reiškia šaltą, vėšų. Išėitų, Šešupė – tai vėsi upė. Gal senovėje, vandeningų upių laikais taip ir galėjo būti. Tiesa, K. Subačius savaip aiškina šios upės vardą. Ešą jotvingių laikais galėjo būti „Sesapė“: nuo „sesė“ (strazdų būrio paukštis giesmininkas) ir „apė“, t. y. upė. Lietuviai sulietuvino į Šešupę. Šį ginčą paliksime spręsti kalbininkams, tik priminsime, kad upėvardžiai Šušvė, Šešuvis, Šešupė kai kurių kalbininkų laikomi suomių-ugrų kilmės.

Dar priminsime, kad nuo XV a. Šešupė su intakais Širvinta ir Liepona sudarė vieną stabiliausių valstybinių sienų Europoje: iš pradžių tarp Teutonų ordino vakaruose ir LDK rytuose, vėliau tarp Prūsijos ir Vokietijos su Rusijos imperija, o dabar Šešupės vaga eina valstybine siena tarp Rusijos ir Lietuvos.

Švedų kalbininkas nusipelnė sūduviams ir jotvingiams

1992 m. priešais Suvalkų krašto muziejų pastatytas akmuo, primenantis skandinaviską antkapinį paminklą su runų užrašu: „Knut Olof Falk (1906–1990) – badacz Suwalszczyzny z Lund/Wśród najbardziej zasłużonych dla Suwalszczyzny“ (Knutas Olofas Falkas – Suvalkų krašto tyrinėtojas iš Lundo / Tarp labiausiai Suvalkų kraštui nusipelnusiųjų). Kuo šis švedų kalbininkas pasižymėjo, kad jo vardu Suvalkų pakraštyje pavadinta ir gatvė, prasidedanti nuo Šveicarijos kaimo, o akmenyje vardą taip iškilmingai įprasmino paminklo autorius Rafalas Strumila (Rafał Strumiłło), garsaus ir įvairiapusiško šiame krašte gyvenančio menininko Andžejaus Strumilos (Andrzej Strumiłło) sūnus? Mums K. O. Falkas – tai pirmiausia slavistas ir baltistas, jotvingių tyrinėtojas. 1931 m. jis atvyko į Varšuvą, ėmėsi praktinių slavų kalbų studijų, o 1932 m. Vytauto Didžiojo universitete Kaune pradėjo dėstyti švedų kalbą ir kartu mokėsi

lietuvių kalbos. Krokuvos universitete dėstė švedų kalbą, kartu lankė žymių Lenkijos kalbininkų paskaitas. Švedų toponomastikos metodą ryžosi pritaikyti Lenkijoje ir įsitikino, kad geriausiai tam tinka Suvalkija, kurioje daugybė lingvistikai vertingų vietovardžių, įdomi krašto nevenalyčio apgyvendinimo istorija. Savo sumanymą K. O. Falkas pradėjo įgyvendinti nuo Suvalkijos vandenvardžių tyrinėjimo Vygrių apylinkėse.

Šį susidomėjimą dar labiau sustiprino Krasinskių bibliotekoje Varšuvoje aptikti Vygrių kamaldulių (kamendulų) aktai, o Varšuvos izdo archyve – senieji to krašto rankraščiai ir žemėlapiai. K. O. Falko mokslinis darbas įgavo aiškius kontūrus. Gavęs Stokholmo humanitarinio fondo paramą, Varšuvoje padarė su Suvalkija susijusių aktų, žemėlapių ir dokumentų kopijas. Antrojo pasaulinio karo metais originalai Varšuvoje neišliko, o švedai kopijas išsaugojo. Iš tų šaltinių K. O. Falkas nustatė, kad Vygriai Pietų Sūduvoje – tai jotvingių gyventosios teritorijos, bet vėliau per vienuolius sulenktos.

1935 m. švedų kalbininkas buvo paskirtas Vytauto Didžiojo universiteto švedų kalbos lektoriumi, kartu tyrinėjo pietų Lietuvos vandenvardžius, gilinosi į lietuvių kalbą ir surinko lyginamajai kalbotyrai itin reikšmingos mokslinės medžiagos. Antrasis pasaulinis karas privertė Suvalkijos tyrimus atidėti palankesniems laikams, kurie K. O. Falkui atėjo tik 1959–1960 m., kai dr. Jezis Antonievičius (Jerzy Antoniewicz) jį pakvietė dalyvauti kompleksinėje ekspedicijoje jotvingiams tyrinėti. Ta ekspedicija lenkų įvairių sričių mokslininkų buvo pradėta 1955 m. ir tęsėsi iki 1966 metų. K. O. Falkas jau buvo tarptautiniu mastu žinomas kalbininkas, Slavistikos instituto prie Lundo universiteto įkūrėjas, šio instituto direktorius, slavų ir baltų toponimikos autoritetas. Beje, nuo 1945 m. Lundo universitete jis dėstė lietuvių ir prūsų kalbas.

Kompleksinėje jotvingių ekspedicijoje K. O. Falkas vadovavo kalbotyros sekcijai, ir tęsė prieš karą pradėtus Suvalkijos vietovardžių ir vandenvardžių tyrinėjimus. Jo ištikima pagalbininkė buvo žmona Dagmara Falk, žymi dialektologė. Tyrinėjimams prigijo Švedijos jotvingių ekspedicijos vardas. Po ekspedicijos buvo parašyta studija apie baltišką vietos ežerų vardų kilmę ir vietovardžių sulenkimą. Tyrinėjimų išdavėje K. O. Falkas padarė išvadą, kad jotvingiai – tai viena iš prūsų genčių. Turime teisę šį mokslininką vadinti tikru jotvingių kalbinio paveldo gelbėtoju. Studijos santrauka apie profesoriaus Suvalkijos vandenvardžių tyrinėjimą išspausdinta leidinyje „Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis“ (VI, Roma, 1985).

K. O. Falkas 1963 m. išrinktas Tarptautinės baltų-slavų santykių komisijos nariu, 1965 m. tapo Poznanės universiteto garbės daktaru. Surinktą didžiulį neįkainojamos mokslinės vertės archyvą po profesoriaus mirties jo našlė Dagmara Falk padovanojo Suvalkų krašto muziejui. Atsidėkodami lenkai mokslininkei suteikė Suvalkų miesto garbės pilietės vardą.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Nukryžiuotas partizanas

Antano Smetonos kalbą apie tautos ugdymo uždavinius. Mokslus nutraukė sovietinė okupacija, karas, baisios bolševikinės represijos. 1948 m. buvo ištremtas jo visų trijų seserų šeimos, o 1951 m. – ir tėvai. Antanas Ruškys tapo rezistentu, tačiau po metų buvo išduotas, suimtas ir nuteistas 15 metų katorgos Krasnojarsko lageriuose. Tik po 18 metų grįžo į Lietuvą.

Prasidėjus Atgimimui, A. Ruškys aktyviai įsijungė į Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos, kraštotyros, tautodailės draugijų, Kauno tremtinių choro veiklą. Parašė ir išleido keletą knygų, kuriose gausu vertingos kraštotyros medžiagos,

Kristaus kapas

Jūrinio kultūros paveldo samprata ir apsauga

Algimanto Gražulio nuotrauka

Beveik visos Lietuvos laivadirbių atkurtos kuršvaltės prišvartuotos istoriniame Klaipėdos Pilies uoste (2009 08 01)

■ Atkelta iš 7 p.

(žr. 1 str. 21 d.). Įstatyme taip pat išskirti kultūros objektai ir statiniai (1 str. 11 d.), tačiau nėra atskirų kultūros paveldo, jo objektų, kompleksų, vietovių, juolab, jūrinio kultūros paveldo, sąvokų. Tiesa, pagal Saugomų teritorijų įstatymą (STĮ), kultūros paveldo objektai (vertybės) taip pat yra saugomos teritorijos (žr. 4 str. „Saugomų teritorijų sistema“, 1 d., 1 p. bei 10 ir 11 str.). Tačiau kultūros paveldo sąvokos ir prevenciniai jo apsaugos reikalavimai yra su Aplinkos apsaugos įstatymu tampa susijusiuose Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme. Jame kaip planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo subjektas yra nustatyta ir valstybės institucija, atsakinga už kultūros vertybių apsaugą (žr. 5 str. 1 d. 2 p.) ir, kas labai svarbu, – visuomenė. Įstatyme nustatyta, kad planuojamos ūkinės veiklos poveikis vertinamas kraštovaizdžiui, teritorijoms, kurios vertingos istoriniu, kultūriniu arba archeologiniu požiūriu, kultūros paveldui ir šių bei visų kitų Įstatyme nurodytų veiksnių sąveikai (7 str. 6 d. 1 ir 2 p.).

Taip pat nustatyta, kad poveikio vertinimo Ataskaitoje pateikiamas aplinkos komponentų, kuriuos planuojama veikla gali paveikti, aprašymas; galimo tiesioginio ir netiesioginio planuojamos ūkinės veiklos poveikio kraštovaizdžiui (taigi ir jūriniam kultūriniam), nekilnojamosioms kultūros vertybėms (taigi ir jūrinio kultūros

paveldo objektams, kompleksams ir vietovėms) bei kitų šiame Įstatymo punkte nurodytų aplinkos komponentų tarpusavio sąveikai apibūdinimas ir įvertinimas (9 str. 1 d.). Poveikio aplinkai vertinimas privalomas Jūros uostų akvatorijų bei įplaukos kanalų giliniui (2 priedo 10.10 p.); jūrų krovinių paskirstymo ar perkrovimo įrenginių ar terminalų įrengimui (kai įrengiamas didesnis kaip 0,5 ha plotas) (2 priedo 10.4 p.); žemės plotų atgavimui iš jūros (2 priedo 1.11 p.); priešerozinių jūros pakrantės statinių ar įrenginių, galinčių pakeisti jūros pakrantę (pvz., pylimų, molų ir kt.) statybai ir įrengimui (2 priedo 10.17 p.); jūros uostų ar prieplaukų įrengimui (laivams, kurių keliamoji galia, – mažiau kaip 1 350 tonų, o uosto – daugiau kaip 1 ha) (2 priedas 10.8 p.); vidaus vandens kelių, uostų ar prieplaukų įrengimui (kai tinka laivams kurių keliamoji galia – mažiau kaip 1 350 tonų, o uosto ar prieplaukos plotas – daugiau kaip 1 ha) (2 priedo 10.9 p.) ir kt.

Šiame įstatyme jūrinis kultūros paveldas taip pat nėra išskirtas kaip atskiras jūros aplinkos komponentas bei paveldo dalis. Tačiau laikantis šio įstatymo pastaraisiais metais buvo galima nustatyti daug vertingųjų jūrinio kultūros paveldo savybių, surasti, išaiškinti vertingų šio ir povandeninio paveldo objektų, radinių, elementų, konservuoti bei restauruoti daug jūrinio kultūros paveldo. Valstybės saugomose istorinėse Klaipėdos dalyse bei greta jų buvo vykdomi ypač didelių apimčių Klaipėdos valstybinio jūrų uosto statybos darbai (plėtra) – jūrinio kultūros paveldo objektų – istorinių uostų akvatorijų gilinimas bei krantinių rekonstravimas, naujo kruizinių laivų terminalo įrengimas, nuo senų senovės laivybai pritaikyto ir naudojamo Klaipėdos sąsiaurio istorinio farvaterio gilinimas (kai kur iki 14 m) ir uosto rekonstravimas. Retorinis klausimas – kaip Klaipėdos valstybinio uosto direkcija, Kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas ir Klaipėdos miesto savivaldybė užtikrina jūrinio kultūros paveldo apsaugą? Kaip institucijos panaudojo esamą situaciją didelės apimties jūrinio ir povandeninio kultūros paveldo tyrimams. Ar buvo įvertintas Klaipėdos sąsiaurio gilinimo

iki 14 m (per visą istoriją tokio gylio nėra buvę) ilgalaikis poveikis Kuršių nerijos kultūriniam kraštovaizdžiui ir kokie vertinimo rezultatai?

Tačiau augant verslininkų poreikiams, pasiekto 14 metrų gylio jau neužtenka. Uostą planuojama dar labiau gilinti. Šie ketinimai labai konkretūs, o į Klaipėdos uostą įplaukiančių laivų apimtys auga kaip ant mielių. Dar birželio mėnesį Klaipėdos uoste, prie „Smeltės“ krovos krantinės pirmą kartą buvo prišvartuotas, iškrautas ir pakrautas (pirmas bandymas) tokių didelių išmatavimų – 244 metrų ilgio, 12,5 metrų grimzlės tarpžemyninis konteinerinis laivas „MSC Brianna“. Po to, birželio ir liepos mėnesiais buvo kiti bandymai su dar didesniais laivais. Informacijoje nurodoma, kad pilnai pakrovus kai kuriuos iš šių laivų, jiems jau dabar būtinas daugiau kaip 14 metrų gylis uosto kanalas ir krovos prieplaukos. Kaip tik 2009 09 09 į Klaipėdos uostą įplaukė šią vasarą jau eiliną kartą ir vėl iki šiol didžiausias krovinių konteinerinis laivas „MSC Aniello“, kurio ilgis beveik 260 metrų, o didžiausia grimzlė – 13 metrų, tačiau tai ne viskas. Jau kalbama apie galimybes Klaipėdos uoste pakrauti ir iškrauti žymiai išpuodingesnių matmenų laivus...

Beje, jau manoma, kad ir Baltijos jūros bei jos prieigų vandenys kai kur per seklius okeaniniams laivams, kurie, planuojama, pasieks ir Klaipėdos uostą.

Bus daugiau

Prenumeruokite „Mokslo Lietuvą“, kad svarbiausios mokslo visuomenės naujienos pirmiausia pasiektų Jus. Tai operatyvesnė informacija nei laukti internetinio „Mokslo Lietuvos“ varianto, kuris pasirodo vėliau.

Ar studentams sudaromos sąlygos studijuoti?

Eimantas MIKŠYS
LSAS ryšių su visuomene
koordinatorių

Lietuvos studentų atstovybių sąjunga (LSAS), reaguodama į šiais mokslo metais išryškėjusias tendencijas, kai dėl visapusiškai neįvertintų realių aukštųjų mokyklų galimybių vykdyti studijų programas nukentė studentai, prašo garantuoti, jog nevykdant arba sustabdant studijų programas, nebūtų pažeistos studentų teisės.

LSAS prašyme, skirtame Švietimo ir mokslo ministerijai bei Studijų kokybės vertinimo centrui, siūloma studijų programos ar jos formų vykdymo sustabdymo ar panaikinimo atveju, visiems pagal šią programą studijavusiems studentams sudaryti vienodas sąlygas toliau tęsti studijas tokioje pačioje ar panašioje studijų programoje.

„Lietuvos aukštosiose mokyklose yra vykdoma ne viena unikali bei analogų Lietuvoje neturinti studijų programa, kurių vykdymo sustabdymo atveju studentai neturėtų galimybės tęsti studijų kitoje aukštojoje mokykloje, vykdančioje tokią pačią ar panašią studijų programą. Turi būti užtikrinta, jog studijų programos vykdymo sustabdymo ar jos panaikinimo atveju būtų sudarytos visos sąlygos studentams tęsti studijas jų poreikius bei pageidavimus atitinkančiose studijose“, – sako LSAS prezidentė Ieva Dičmonaitė.

Šiuo metu studijų sutarties su aukštąja mokykla nutraukimo atveju studentas, studijavęs valstybės finansuojamoje studijų vietoje, turi grąžinti valstybei dalį studijų kainos. Siekiama užtikrinti, jog studentai, nutraukiantys studijų sutartis savo noru dėl aukštosios mokyklos nebegalėjimo pasiūlyti tęsti studijų programos studentui priimtina forma, neturėtų papildomų finansinių išpareigojimų. Todėl siūloma numatyti atvejus, kai nebūtų taikoma „LR valstybės biudžeto lėšų, skirtų studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti, arba jų dalies grąžinimo į Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą tvarkos apraše“ numatyta tvarka.

Taip pat siūloma apibrėžti valstybės prisiimamas atsakomybes, jei studentas dėl studijų programos neakreditavimo ar vykdymo sustabdymo nebegali tęsti pradėtų studijų.

„Jei aukštoji mokykla nusprendžia sustabdyti studijų programos ar vienos iš jos studijų formų vykdymą, studento likimas priklauso nuo aukštosios mokyklos sprendimo bei nėra garantuojama, jog studentas galės tęsti studijas, atitinkančias jo teisėtus lūkesčius ir poreikius. Manome, jog tokiais atvejais studentas turi teisę stoti į pageidaujamą studijų programą iš naujo ir gauti pilną valstybės finansavimą, jei studijų metu atitiks gerai besimokančiojo kriterijus“, – teigia I. Dičmonaitė.

Gabiam užsienio jaunimui pritraukti – parama magistrantūros studijoms

Siekiant pritraukti į Lietuvą gabius magistrantūros studentus iš trečiųjų šalių, sukurtas finansinės paramos mechanizmas. Vyriausybė patvirtino paramos antrosios pakopos studentams užsieniečiams skyrimo tvarką. „Lietuvos aukštasis mokslas konkuruoja atviroje akademinėje erdvėje su kitų šalių universitetais, daugelis šalių siekia pritraukti geriausius užsienio protus ir sudaro jiems patrauklias studijų sąlygas. Lietuva iki šiol tokio paramos mechanizmo neturėjo“, – sako Švietimo ir mokslo ministras Gintaras Steponavičius. – Sieksime populiarinti Lietuvos aukštąsias mokyklas, kad į jas atvažiuotų studijuoti kuo daugiau gabių užsieniečių“. Pasak ministro, planuojama, kad kitų šalių jaunimas galėtų sudaryti 10 proc. Lietuvos studentijos. Tačiau tai didelė dalimi priklausys ir nuo to, kaip į studijų populiarinimą įsitrauks pačios aukštosios mokyklos.

Pernai imtasi iniciatyvos sudominti studijomis Lietuvoje studentus iš Azerbaidžano. Sužinojęs apie tokią galimybę, jaunimas gausiai dalyvavo konkurse dėl nemokamų studijų, o kai kurie atvyko studijuoti už savo lėšas. Į magistro studijas Lietuvos aukštosiose mokyklose įstojusiems užsieniečiams iš trečiųjų šalių numatyta dviejų rūšių parama: išmoka studijų kainai padengti ir 1 300 litų (10 BSI dydžio) stipen-

dija. Užsieniečiai galės gauti stipendiją arba stipendiją ir išmoką. Parama bus skiriama visam studijų laikotarpiui. Atrinkant pretendentes bus vertinami bakalauro studijų rezultatai, studijų kalbos mokėjimas ir moksliniai pasiekimai. Konkretius paramos gavėjų skaičius kasmet tvirtins švietimo ir mokslo ministras. Pagal Lietuvos aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo prioritetus Švietimo ir mokslo ministerija numatys užsienio valstybes, kurių piliečiai gali pretenduoti į paramą, ir apie tai informuos Lietuvos diplomatinės atstovybės tose šalyse. 2011 m. Švietimo ir mokslo ministerija numato skirti paramą 8 trečiųjų šalių piliečiams: keturiems planuojama mokėti stipendiją, dar keturiems – stipendiją ir išmoką. Tikimasi, kad finansinė parama padės į mūsų šalį pritraukti motyvuotus užsieniečius, kurie gebėtų drauge su Lietuvos mokslininkais vykdyti tyrimus, dalyvautų projektuose, bendradarbiautų šiuo metu kuriamuose mokslo, studijų ir verslo slėniuose. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2010 m. į magistro studijas Lietuvos aukštosiose mokyklose studijuoti atvyko 77 trečiųjų šalių piliečių.

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŠVIETIMO IR MOKSLO
MINISTERIJOS
KOMUNIKACIJOS SKYRIUS**

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2010 m. Mokslo Lietuva vykdo projektą Mokslo, visuomenės ir kultūrai. Siekdamas populiarinti laikraštįje publikuojamą medžiagą redakcija leidžia naudotis publikacijomis tol, kol Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remis minėtą projektą.

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

skelbia konkursą išvardintose katedrose ir mokslo padaliniuose užimti šias pareigas:

I. Fizinių, biomedicinos ir technologijos mokslų srityse

1. Aplinkos apsaugos katedra

- docento (1 vieta),
- docento (0,5 etato 2 vietos),
- docento (0,25 etato 1 vieta);

2. Geodezijos ir kadastro katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (0,5 etato 1 vieta);

3. Hidraulikos katedra

- profesoriaus (0,25 etato 1 vieta),
- docento (2 vietos);

4. Kelių katedra

- docento (1 vieta),
- docento (0,5 etato 1 vieta);

5. Pastatų energetikos katedra

- docento (1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (1 vieta);

6. Vandentvarkos katedra

- docento (2 vietos),
- docento (0,5 etato 1 vieta);

7. Miestų statybos katedra

- docento (3 vietos);

8. Aplinkos apsaugos institutas

- vyresniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);

9. Automatikos katedra

- docento (0,5 etato 1 vieta),
- docento (0,25 etato 1 vieta);

10. Elektroninių sistemų katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- docento (2 vietos),
- docento (0,5 etato 2 vietos),
- docento (0,25 etato 1 vieta),
- asistento (1 vieta);

11. Elektrotechnikos katedra

- docento (0,5 etato 1 vieta);

12. Kompiuterių inžinerijos katedra

- docento (0,5 etato 2 vietos);

13. Telekomunikacijų inžinerijos katedra

- docento (0,5 etato 1 vieta);

14. Chemijos ir bioinžinerijos katedra

- docento (1 vieta);
- lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);

15. Grafinių sistemų katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (1 vieta);

16. Inžinerinės grafikos katedra

- docento (2 vietos),
- lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);

17. Informacinių sistemų katedra

- docento (2 vietos),
- docento (0,5 etato 1 vieta);

18. Informacinių technologijų saugos mokslo laboratorija

- jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);

19. Informacinių technologijų katedra

- docento (1 vieta);

20. Informacinių sistemų mokslo laboratorija

- vyresniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta),

21. Matematinio modeliavimo katedra

- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- docento (3 vietos);

22. Matematinės statistikos katedra

- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta);

23. Medžiagų atsparumo katedra

- mokslo darbuotojo (1 vieta);

24. Teorinės mechanikos katedra

- docento (1 vieta),
- lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);

25. Architektūros inžinerijos katedra

- docento (0,75 etato 1 vieta),
- docento (0,25 etato 1 vieta);

26. Darbo ir gaisrinės saugos katedra

- docento (0,5 etato 1 vieta);
- lektoriaus (1 vieta);
- lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);

27. Geotechnikos katedra

- profesorius (1 vieta);

28. Gelžbetoninių ir mūrinių konstrukcijų katedra

- docento (1 vieta),
- docento (1 vieta);

29. Metalinių ir medinių konstrukcijų katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (4 vietos);

30. Statybos ekonomikos ir nekilnojamo turto vadybos katedra

- docento (4 vietos),
- docento (0,5 etato 1 vieta),
- docento (0,25 etato 1 vieta);

31. Statybinės mechanikos katedra

- asistento (1 vieta),
- asistento (0,25 etato 1 vieta),
- mokslo darbuotojo (1 vieta);

32. Statybinių medžiagų katedra

- docento (1 vieta);
- mokslo darbuotojo (1 vieta);

33. Statybos technologijos ir vadybos katedra

- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (0,5 etato 2 vietos),
- asistento (0,5 etato 1 vieta);

34. Tiltų ir specialiųjų statinių katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- mokslo darbuotojo (1 vieta);

35. Mašinų gamybos katedra

- profesoriaus (2 vietos);

36. Poligrafinių mašinų katedra

- profesoriaus (1 vieta);
- docento (0,5 etato 1 vieta);

37. Pramonės įmonių valdymo katedra

- docento (3 vietos);

38. Medžiagotyros ir suvirinimo katedra

- docento (1 vieta),
- docento (0,5 etato 1 vieta),
- docento (1 vieta);

39. Biomechanikos katedra

- docento (2 vietos);

40. Suvirinimo ir Medžiagotyros problemų institutas

- vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

41. Automobilių transporto katedra

- docento (1 vieta),
- docento (0,75 etato 1 vieta);

42. Transporto technologinių įrenginių katedra

- profesorius (1 vieta),
- jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);

43. Transporto vadybos katedra

- profesorius (1 vieta);

44. Geležinkelių transporto katedra

- docento (1 vieta),

45. Pastatų konstrukcijų katedra

- docento (1 vieta),
- lektorius (0,5 etato 2 vietos),
- lektorius (0,5 etato 1 vieta);

46. Lygiagrečiųjų skaičiavimų laboratorija

- vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

47. Transporto institutas

- mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);

48. Intermodalinio transporto ir logistikos kompetencijos centras

- jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,75 etato 1 vieta);

49. Statybinių dirbinių technologijos laboratorija

- vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

50. Statybinių medžiagų laboratorija

- vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

51. Aviacinės mechanikos katedra

- docento (1 vieta),

II. Humanitarinių ir socialinių mokslų srityse

52. Architektūros katedra

- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (0,5 etato 2 vietos);

53. Dailės katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta),

54. Architektūros pagrindų ir teorijos katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (1 vieta);

55. Urbanistikos katedra

- profesorius (1 vieta),
- profesorius (1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (0,5 etato 1 vieta);

56. Verslo technologijų katedra

- docento (1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta);

57. Tarptautinės ekonomikos ir vadybos katedra

- profesorius (1 vieta),
- docento (0,5 etato 1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta),
- lektoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- asistento (1 vieta);

58. Įmonių ekonomikos ir vadybos katedra

- profesorius (2 vietos),
- docento (1 vieta),
- docento (0,5 etato 1 vieta),

59. Socialinės ekonomikos ir vadybos katedra

- docento (1 vietos),
- docento (1 vietos),
- lektoriaus (1 vieta);

60. Finansų inžinerijos katedra

- docento (3 vietos),
- lektoriaus (1 vieta);

61. Filosofijos ir politologijos katedra

- docento (1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta);

62. Kūno kultūros katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (1 vieta),
- lektoriaus (2 vietos),
- asistento (2 vietos),
- asistento (0,5 etato 1 vieta);

63. Lietuvių kalbos katedra

- lektoriaus (2 vietos);

64. Užsienio kalbų katedra

- profesoriaus (vokiečių k. 1 vieta),
- lektoriaus (anglų k. 3 vietos),
- lektoriaus (prancūzų k. 1 vieta),
- lektoriaus (vokiečių k. 0,50 etato 3 vietos);

65. Kūrybos verslo ir komunikacijos katedra

- docento (0,5 etato 1 vieta),
- lektoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- asistento (0,5 etato 2 vietos);

66. Transporto vadybos katedra

- docento (1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta);

Smulkesnė informacija pateikta Vilniaus Gedimino technikos universiteto tinklapyje adresu www.vgtu.lt
Dokumentai priimami nuo 2011 05 05 iki 2011 06 17 Personalo direkcijoje, Saulėtekio al. 11 (Saulėtekio rūmai, centrinis korpusas, 501 kab.), tel. 274 50 09.

Rektorius Romualdas Ginevičius

Uždegti žiburį sieloje...

Prof. habil. dr. Ona VOVERIENĖ

Iki šiol Jūratę Sučylaitę pažinome kaip gydytoją psichiatrę ir talentingą rašytoją, lietuviškojo psichologinio romano, Julijono Lindės-Dobilo ir Vinco Mykolaičio-Putino kūrybos tradicijų tęsėją, poetę. Visada laukiau jos naujų knygų pasirodymo. Ir jos atsiradavo viena po kitos: „Tebūnie žmogus“ (1990); „Žarijų duobė“ (1992); „Šešėlių sparnai“ (1994); „Po pelenų dangum“ (1996); „Sumaištis“ (1998); „Visada dviese“ (1998); „Sutitikimai su ragana“ (2002); lyrikos rinktinės „Užkalbėjimas“ (2000) ir „Atsilaukimas“ (2008).

Ekonominių, socialinių, politinių ir ypač partinių rietenų sutrikdytoje mūsų visuomenėje rašytojos Jūratės Sučylaitės knygos – tikra dvasinė atgaiva sielai. Romane „Susitikimas su ragana“ rašytoja, tarsi chirurgas aštriu skalpeliu skrodžia mūsų dabartinės sergančios visuomenės dvasią ir diagnozuoja ligą: „Žemėse, kuriose kariaujama su savaisiais, žmonės daugiau laiko praleidžia žiūrėdami į tamsą“. Vienintelis išsigelbėjimas „ižiebt žiburį ir žiūrėti šviesos kryptimi, nes tik taip, – rašytojos nuomone, – galima apsaugoti nuo atkerpliančios šmėklos... Spindulys visada perskrodžia tamsą... ją išsklaido“.

Šviesa – visų rašytojos kūrinii svarbiausias leitmotyvas: „Ji eina iš kartos į kartą su dainomis ir sakmėmis, ji plaukia vandeniui, spindi obelių žieduose ir žvaigždėse, žmonių akyse... Tik jai atsidaug mes tampame savimi...“ (Jūratė Sučylaitė).

Gavusi Jūratės Sučylaitės daktaro disertacijos referatą „Ugdomoji poetikos terapija, kaip priemonė suaugusiųjų, sergančių šizofrenija ar depresija, įgalinimui“ (socialiniai mokslai, edukologija), supratau, kad doktorantė, ištikima sau ir savo gyvenimo svarbiausiajai idėjai, pasirinko patį sunkiausią kelią – žmonių, skendinčių pačioje giliausioje tamsoje, socialinę grupę, siekdama jų sielose uždegti žiburį – viltį visavertiškam gyvenimui visuomenėje. Tik didžiausi idealistai gali ryžtis tokiam uždaviniui. Ir ne tik ryžtis, bet ir atiduoti jo sprendimui daugelį metų.

Daktaro disertacija parengta Vilniaus pedagoginiame universitete. Disertacijos vadovė doc. dr. Vilmantė Aleksienė; mokslinis konsultantas prof. habil. dr. Algirdas Gaižutis; mokslinio komiteto nariai: prof. habil. dr. Marijona Barkauskaitė (komiteto pirmininkė), prof. habil. dr. Vytautas Gudonis, prof. dr. Ona Monkevičienė, prof. dr. Vilija Salienė, doc. dr. Virginija Adomaitienė. Oponentai: prof. dr. Marija Andriekienė (Klaipėdos universitetas), prof. habil. dr. Vaidas Matonis (VPU).

Daktaro disertacijoje gynnimui teikiama transformuojančio mokymosi teorijomis pagrįsta suaugusiųjų, sergančių depresija ir šizofrenija įgalinimo koncepcija. Pirmą kartą Lietuvoje išanalizuotos poetikos terapijos taikymo galimybės, sukurta ugdomosios poetikos terapijos metodika sergančiųjų depresija ir šizofrenija įgalinimui.

Svarbiausia šiai socialinei grupei žmonių atstatyti dvasinę pusiausvyrą. Kaip mėgdavo sakyti Vydūnas, mes turime „būti jautrūs, kaip mimoza ir stiprūs, kaip uola“. Psichoterapeutas, taikantis poetikos terapijos metodiką, kaip tik toks ir turėtų būti: jautrus ir stiprus. Terapijos esmė – padėti žmonėms išsilaisvinti iš bet kokių liguistų, sunkių išgyvenimų, atsipalaiduoti nuo labai didelės emocinės įtampos, išplėsti sąmonės lauką ir atrasti naują požiūrį į gyvenimą. Visa tai daro žmogų tvirtesnį. Poetikos terapija padeda atgaivinti bendravimo įgūdžius, kurie dėl kokios nors ligos ar kitų aplinkybių tapo pakankamai problemiški (Rasa Poviliūtė. Eilėraščių taku – atgal į gyvenimą // Atleisk. – 2005, birž. 22, p. 35).

Kaip rašoma disertacijos referate: „Sakmėse ir poezijoje sutinkami mitiniai vaizdai suartina būsimų ir esamų kartų universalų dvasinį patyrimą, suteikia vilties, skatina nepasiduoti negandoms. Ligonii literatūrinė kūryba ne tik išlaisvina iš skaudžių išgyvenimų, bet ir sutaiko rašantįjį su istoriniu socialiniu pasauliu. Psichikos sutrikimais sergantys asmenys yra užsislendę savyje, nenori bendrauti, tačiau jų prisilietimas prie kitų parašytos literatūros ir emocinė identifikacija su literatūros kūrinio herojumi mažina emocinę įtampą ir suteikia galimybę sąveikauti su naujomis prasmėmis (gyvenimo žiniomis)“ (Jūratė Sučylaitė. Ugdomoji poetikos terapija. V., 2011, p. 69).

Ugdomosios poetikos terapijos metodika apima: 1) emocinio užsislendimo įveikimą ir emocinės saviraiškos gebėjimų plėtotę; 2) savivertės stiprinimą ir atsakomybės už savo gyvenimą skatinimą; 3) kognityvinių gebėjimų ir verbalinių įgūdžių stiprinimą bei plėtotę; 4) socialinio elgesio rekonstravimą. Ugdomosios poetikos terapijos idėjos metodiškai realizuojamos ugdomojo proceso metu: žadinant ugdytinio jausmus ir prisiminimus, sąveikaujant su grožine literatūra ir ligoniu bendraujant su ugdytoju, aiškinantis egzistencijos problemas ir mokantis susieti kūrinio idėjas su asmeniškai patirtimi, stimuliuojant kūrybišką rašymą ir verbalinę giluminių išgyvenimų ekspresiją (ten pat, p. 58).

Sergančiųjų įgalinimas grindžiamas tokiais kriterijais: sustiprėjęs tikėjimas savimi, emocijų atskleidimas, pozityvus praeities vertinimas, kritinis mąstymas, aktyvi pozicija, mokymosi

motyvacija, išsilaisvinimas, galimų pasirinkimų supratimas.

Disertantės beveik dešimties metų eksperimentiniai tyrimai parodė, kad sergantieji depresija ir šizofrenija, praėję ugdomosios poetikos terapijos kursą, gerokai pasikeitė: vienišumą pakeitė aktyvi pozicija, žemą savęs vertinimą – savarankiškumo didėjimas ir stiprėjantis bendrystės jausmas, negatyvios patirties suvokimą ir pozityvesnę, beviltskos ateities vaizdinį ir pasirinkimo galimybių suvokimą ir veiklos planavimą. To šiuo ugdomosios poetikos kursu ir buvo siekiama.

Daktaro disertacijos autorės nuomone, ugdomosios poetikos terapijos metodika gali būti taikoma ne tik psichiatrijos skyriuose, bet ir bibliotekose, organizuojant biblioterapines grupes problemiškiems paaugliams ugdyti bei mokyklose ne tik socialinių pedagogų praktikoje, bet ir gimtosios kalbos mokytojų darbe, ugdam mokinių savęs pažinimą, kūrybišką rašymą ir atsakomybę už savo gyvenimą.

Daktaro disertacija parašyta aukštu teoriniu lygmeniu, apibendrinant ne tik mūsų šalies mokslininkų, bet ir pasaulio žymiausių mokslininkų patyrimą ir jų rekomendacijas. Savo struktūra, tiriamojo darbo kokybe disertacinis tyrimas visiškai atitinka tokiems tyrimams keliamus reikalavimus.

Jūratė Sučylaitė daktaro disertaciją sėkmingai apgynė Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinių mokslų taryboje 2011 m. balandžio 8 d. Tarybai vadovavo mokslinio komiteto vadovė prof. habil. dr. Marijona Barkauskaitė. Apie daktaro disertaciją gauti atsiliepimai iš JAV ugdomosios poetikos asociacijos, Suomijos, Rumunijos universitetų, VDU, Kauno technologijos, Klaipėdos ir Šiaulių universitetų.

Tiek mokslinio komiteto nariai – edukologai ir medikai, tiek oponentai ir kalbėję doktorantės kolegos bei svečiai aukštai įvertino daktaro disertacijos novatoriškumą, jos indėlį ir įvairių mokslų žinijos sistemą; kompetingai pasirinktą mokslinio tyrimo metodiką, aukštą disertacijos mokslinį teorinį lygmenį. O mokslinis konsultantas Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius prof. A. Gaižutis pasidžiaugė, kad VPU plėtojamame edukologijos moksle susiformavo ir jau įsitvirtino meno terapijos kryptis, integruojanti į edukologijos mokslą žinių sistemas iš įvairių meno kryptių, medicinos, psichologijos, o dabar jau ir psichiatrijos.

Žiūrint iš humanistikos pozicijų dr. Jūratė Sučylaitė savo praktine, meline ir moksline veikla, kaip reta kuris Kūrėjas, talentingai realizuoja savo gyvenimo aukštąją Legendą – uždegti žmogaus sieloje žiburį.

Pirmosios slėnio „Nemunas“ metinės

Atkelta iš 4 p.

dirbti mokslininkus ir specialistus. Tai nelengvas laikotarpis, kuris užtruks trejus ketverius metus. Ypač sunku išlaikyti tuos jaunos žmones, kurie gavo galimybę pasimokyti ar pasitobulinti užsienio universitetuose. Įgiję daugiau patirties, mūsų vaikai tampa drąsesni ir judresni, sugeba save pateikti palankesnėje šviesoje ir gauna neblogų pasiūlymų. Lietuvos mokslui tai nuostolis, nes vargu ar tie išėjusieji kada sugrįš.

Kaip iškelti lubas, spaudžiančias prie žemės

ML. Kaip vertinate mūsų mokslininkų, ypač jaunų, galimybes laimėti Lietuvoje rengiamus konkursus?

H. Žilinskas. Lietuvos mokslo rinka nėra didelė, nėra didelis ir Lietuvos mokslo tarybos Mokslo fondas. Projektų yra, bet konkursą laimėti nėra paprasta. Turi būti aukštas pretendentų lygis, nors ir tai dar negarantuoja laimėjimo. Bet galimybė konkuruoti atsirado. Žemės ūkio krypties mokslininkams visa blogybė, kad jų mokslas ligi šiol daugiausia buvo taikomojo pobūdžio. Su gyvūnų mitybos ir biotechnologijų mokslu labai gilaus fundamentinio mokslo nepadarysime, nes ta kryptis orientuota į praktinį taikymą. Norėdamas pereiti į fundamentiką, įgyti gerą citavimo indeksą, turi skverbtis į genetiką, gyvūnų ligas, metabolismą. Kai kurie mokslininkai į tas sritis skverbiasi, bet slėnio „Nemunas“ veikloje turi vyruoti taikomasis tyrimų pobūdis. Šių kryptių mokslininkai mažiau laimi ir iš įvairių fondų finansuojamų projektų.

Taikomojo pobūdžio tyrimus gali finansuoti Centrinė projektų valdymo agentūra, taip pat ir iš europinių fondų skiriama lėšų parodomųjų bandymų projektams finansuoti, bet iš tų bandymų gilaus mokslo nepadarysi. Šiokių tokių projektinių galimybių taikomajam mokslui yra, bet toli gražu nepakanka.

ML. Gal slėnis „Nemunas“ ir gali būti ta versmė, kuri padėtų taikomųjų tyrimų projektų autoriams pasijusti tvirčiau?

H. Žilinskas. Tikriausiai Amerikos neatrasime, taip pat ir pasaulinėje mokslo konjunktūroje didžiulių kalnų nenuversime, bet kai ką galime ir turime padaryti. Įsisiūbavus slėnio „Nemunas“ komunikavimo ir technologijų perdavimo centro veiklai, galimas dalykas, kai ką iš savo naujovių galėtume pasiūlyti įsigyti kad ir lenkams ar vengrams. Kodėl gi ne? Juk kito kelio tokie nedidelės rinkos (taip pat ir mokslo rinkos) šaliai kaip Lietuva ir neturime. Jeigu negalėsime pritaikyti savo mokslo rezultatų, gauti už tai lėšų, tai neįgyvendinsime pačios slėnių idėjos. Tarp mokslo, verslo

ir praktikos turi būti sinergetinis ryšys. Mokslininko sukurta ir įgyvendinta idėja juk galų gale turi teikti praktinę naudą.

Iš pradžių į slėnio „Nemunas“ darinį žvelgėme gal net pernelyg optimistiškai, daugiausia galvojome, kaip čia įsigyti kuo geresnės aparatūros, tarsi visa kita klostysis savaime. Bet taip nėra, kadangi visi procesai Lietuvoje paprastai apaugę biurokratiniais trukdžiais. Viešųjų pirkimų konkursai, smulkmeniški derinimai atima begalę laiko, o mokslo žmogui tas pilstymas iš tuščio į kaurą sukelti alergiją. Pačioje mokslo prigimtyje esama laisvės dvasios ir nemanau, kad to reiktų atsisakyti.

Mokslininkas neatstos Laisvės alėjoje ar Gedimino prospekte ir nepradės šaukti, kad nori parduoti savo idėją, techninį ar kitokį sprendimą – tam turi būti informacinė sistema, internetinės svetainės, partnerių paieškos ir kiti būtiniausi dalykai. Viso to mūsų mokslui labai stigo ir ligi šiol stinga. Todėl slėnio „Nemunas“ komunikavimo ir technologijų perdavimo veikla, kuriai vadovauja energingoji Irena Vedeikienė, bus nepaprastai svarbi. Būtų puiku, jei pasiektume, kad įvairiuose slėnio dariniuose būtų daugiau jungiančio prado, o ne skaldančio ar mėginančio užsislėpti. Tokį mataką kelią į bendrą naudą.

Ir dar viena pastaba. Visi Lietuvoje skelbiami projektai yra mažos apimties. Kitose šalyse formuluojama užduotis, kurią įgyvendinant paprastai galima kviesti prisijungti įvairius partnerius ir gauti nemažą finansavimą. Jeigu apsijungtų agronomai, gyvulininkai, veterinarai, galėtume imtis solidaus kompleksinio darbo, bet visa bėda, kad mūsų projektų „lubos“ pernelyg žemos. Tai irgi neskatina jungtis su skirtingų sričių ir kryptių mokslininkais. O slėnio veikla į tai ir nukreipta, kad jungtume pajėgas. Vienam eiti tikslą per ilgai trunka, per brangiai kainuoja. Aparatūros eksploatavimo išlaidos – tai dar ne viskas, nes tenka išlaikyti brangiai atsineančią materialinę bazę – dirbamos ar eksperimentams skirtos žemės laukus, gyvulius, jų aprūpinimo infrastruktūrą. Visa tai toli gražu ne pigus malonumas, bet būtinas, jeigu šia veikla norime užsiimti kaip XXI amžiuje dera mokslą plėtojančiai valstybei.

ML. Ką gi, mūsų pašnekesys gal ir neišėjo toks šventiškas, kaip iš pradžių manyta. Bet slėnio „Nemunas“ ratai po truputį išsijudina, įsivažiuoja, o tai – svarbiausia. Dar ateis laikas kelti tostus už slėnio „Nemunas“ laimėjimus. To visiems šio darinio darbuotojams, vadovams ir leiskite palinkėti. Su pirmosiomis slėnio „Nemunas“ metinėmis!

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistės Reda Latušienė, Eglė Nešukaiytė
Dizainerė Giedrė Sperskaitė

Patarėjai: Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius,
Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.

Laikraštis internete: <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius
Tiražas 500 egz.